

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Michal Pomahač

REGIONÁLNÍ A SUBREGIONÁLNÍ OCHRANA LIDSKÝCH PRÁV V AFRICE

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Martin Faix, Ph.D., MJI

Katedra: Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.3.2014

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne _____

Michal Pomahač

Rád bych poděkoval vedoucímu své práce JUDr. Martinu Faixovi, Ph.D., MJI za odborné vedení, pomoc a čas, který mi věnoval.

Obsah:

Úvod.....	5
1. Vývoj lidskoprávní agendy v Africe s důrazem na 2. pol. 20. století.....	8
1.1 Lidská práva v prekoloniální Africe	8
1.2 Nástin koloniálního období.....	8
1.2.1 Shrnutí koloniálního období z pohledu lidských práv	9
1.3 Dekolonizace a druhá polovina 20. stol. v Africe.....	11
1.3.1 Rwanda za raných devadesátých let	13
1.3.2 Apartheid a Jihoafrická republika.....	14
1.3.3 Občanská válka v Sierra Leone	15
2. Regionální instrumenty systému ochrany lidských práv	18
2.1 Africká unie	18
2.1.1 Shromáždění Africké unie	18
2.1.2 Výkonná rada.....	20
2.1.3 Stálý výbor zástupců.....	21
2.1.4 Komise Africké unie	21
2.1.5 Rada míru a bezpečnosti	22
2.1.6 Africký mechanismus vzájemného zhodnocení	23
2.2 Africká charta pro lidská práva a práva národů.....	23
2.3 Africká komise pro lidská práva a práva národů	24
2.3.1 Stížnosti jednotlivců a organizací	25
2.3.2 Stížnosti států vůči jinému státu	28
2.3.3 Podávání zpráv Komisi.....	29
2.3.4 Ostatní mechanismy podpory lidských práv.....	30
2.4 Africký soud pro lidská práva a práva národů.....	32
2.4.1 Jurisdikce soudu v otázce sporů.....	32
2.4.2 Poradní funkce	34
2.5 Shrnutí regionálního stupně	34
3. Subregionální systémy ochrany lidských práv	36
3.1 Zakotvení ochrany lidských práv ve smlouvách ustavujících regionální organizace	37
3.1.1 Smlouva o EAC	37
3.1.2 Smlouva o SADC.....	37
3.1.3 Smlouva o ECOWAS	38
3.2 Ostatní aktivity, dokumenty a instituce spjaté se subregionálními organizacemi	38
3.2.3 Soudní orgány	38
3.2.4 Aktivity podporující a chránící práva jednotlivce	40
3.3 Shrnutí subregionálního stupně	41
4. Pojetí lidských práv v kontextu afrického kontinentu a jeho regionální specifika	42
4.1 Konkrétní překážky efektivního lidskoprávního systému v Africe	42
4.2 Specifika stěžejního dokumentu - Africké charty.....	44
4.3 Definice práva na vodu jako základního lidského práva	47
5. Dosavadní praxe fungování vybraných institucí	49
5.1 Rozhodovací praxe Africké komise pro lidská práva a práva národů	49
5.2 Rozhodovací praxe Afrického soudu pro lidská práva a práva národů	51
5.3 Rozhodovací praxe soudu ECOWAS	52
5.4 Rozhodovací praxe tribunálu SADC	55

Závěr	57
Seznam zkratek	59
Použitá literatura	60
Název v anglickém jazyce	68
Resumé.....	68
Klíčová slova/Key words.....	70

Úvod

Cílem této práce je popsat systém ochrany lidských práv v Africe a přidat k němu osobní poznatky. Samotné téma obsahuje pojmy "regionální" a "subregionální" ochrana lidských práv. Pojem regionální ochrany je nutno vykládat v souladu s teorií panafrikanismu jako ideje vztahující se na oblast celého kontinentu, naproti tomu subregionální ochranou je myšlena ochrana na menších územních celcích, která je realizována především spolky států daného subregionu.

Důvodem výběru tématu týkajícího se Afriky byl zejména můj osobní zájem o dění na tomto kontinentu. Zároveň považuji tamní vývoj za hodný větší pozornosti ze strany západních právníků, než jaké se mu v současné době dostává. Vznikající mezinárodněprávní systém je zajímavý nejen pro svůj rozsah a dynamiku vývoje, ale také z pohledu států, které tento systém tvoří. Například evropský systém byl vytvářen z pohledu lidských práv již vyspělými státy, které byly demokratické a stabilní jak politicky, tak i ekonomicky. V Africe oproti tomu lze jen z pouhého každodenního sledování zpravodajství vyzorovat, že státy mají s dodržováním lidských práv potíže. Při velkém zjednodušení se dnes v Evropě řeší otázky např. možnosti nošení symbolu víry na pracovišti, zatímco v Africe se lidé stále musejí dovolávat dodržování svých nejzákladnějších existenčních práv spojených s vlastním přežitím. V tomto prostředí je nesmírně zajímavé sledovat tamní vývoj a logicky vyvstává otázka možnosti reálného fungování vzniklých institucí a dodržování smluvních závazků.

S absencí zájmu o africké dění souvisí problematické získávání zdrojů, ze kterých jsem mohl čerpat. Téměř bez výjimky jsem byl nucen vycházet ze zahraniční literatury, ale tato absence česky psaných zdrojů mě na druhou stranu ještě více povzbudila v mém rozhodnutí věnovat se čistě africkým mezinárodněprávním systémům. Vzhledem ke svým jazykovým dispozicím jsem se omezil na anglicky psanou literaturu, přičemž za svůj klíčový zdroj považuji dílo profesora Franse Viljoena, ředitele centra lidských práv na universitě v jihoafrické Pretorii. Překlady jsou mé vlastní, v případech těžko přeložitelných pojmů jsou doplněny původním anglickým textem.

V první kapitole své práce jsem se zaměřil na vývoj lidskoprávní ochrany v historii kontinentu. Podrobněji jsem se věnoval tragickému období konce 19. století.

Zde jsem se pokusil popsat vzniklé koloniální systémy a souhrnně osvětlit tuto etapu africko-evropských dějin, o které se alespoň na základě mých osobních zkušeností v Evropě příliš nediskutuje. Po nástinu období vzniku moderních suverénních afrických států jsem se zaměřil na dění ve třech konkrétních afrických státech. Těmto událostem přiřkládám velký význam nejen pro pochopení potřeby vytvoření fungujícího systému ochrany lidských práv v Africe, ale také jsem přesvědčen o jejich globálním dosahu v oblasti lidských práv. V první kapitole jsem se naopak nevěnoval vzniku samotného konceptu lidských práv a jeho vývoje, který na rozdíl od čistě africké problematiky považuji za obecně známý.

Cílem druhé kapitoly pak je podat přehled o institucích a smluvních závazcích existujících na regionální úrovni včetně základních údajů o jejich vzniku. Její součástí je také snaha o definici jejich významu pro ochranu lidských práv a popis jednotlivých prvků jejich činnosti.

Následující kapitola se od předchozí kapitoly odlišuje především v roli, kterou lidskoprávní agenda zaujímá v systému jednotlivých organizací. Na regionální úrovni se prosadily instrumenty zaměřené čistě na ochranu lidských práv, což se na nižší úrovni mezistátních integrací zatím nepodařilo. Podat kompletní detailní přehled bohužel není vzhledem k většímu počtu oblastních uskupení a rozsahu práce možné, proto jsem se zaměřil pouze na ty dle mého názoru nejvýznamnější.

Ve čtvrté kapitole jsem se v úvodní části pokusil o pojmenování překážek vyskytujících se v Africe, jež stojí v cestě vytvoření moderního opravdu fungujícího systému ochrany lidských práv. Druhá polovina této kapitoly pak má za cíl definovat, čím se africký systém od ostatních regionálních systémů liší, případně v čem ovlivnil ochranu lidských práv na globální úrovni. Pokud se totiž v jakémkoliv systému objeví specifika, otvírá se prostor pro ovlivnění okolního světa. Afrika jistě může být v mnohém chápána jako zaostalý kontinent, to ovšem automaticky neznamená, že konkrétní úprava nemůže být kvalifikována jako pokroková a inspirující, a tudíž hodna pozornosti.

Obsahem poslední kapitoly je krátký rozbor rozhodovací praxe vybraných soudních a kvazisoudních orgánů působících na území Afriky. Účelem bylo nastínit jejich opravdový význam a porovnat, zda zůstaly pouze ambiciózními projekty bez většího dopadu na ochranu práv jednotlivců nebo zda naplnily očekávání, jež s nimi

byla spojována. Ve specifickém africkém prostředí, kde je obecně slabá občanská společnost a oficiální instituce se netěší příliš velké úctě obyvatel, je jistě složité prosadit se a prezentovat se jako protiváha státům, které jsou za dodržování lidských práv zodpovědné, o to větší výzva před představiteli těchto institucí proto stojí.

1. Vývoj lidskoprávní agendy v Africe s důrazem na 2. pol. 20. století

1.1 Lidská práva v prekoloniální Africe

O existenci konceptu lidských práv v prekoloniální Africe byly vedeny argumentační spory. Jeden tábor teoretiků¹ zastával názor, že ochrana lidských práv je plodem moderní západní společnosti, a tudíž by bylo nesprávné spojovat koncept lidských práv s Afrikou před příchodem kolonizátorů. Uznávali pouze existenci ochrany lidské důstojnosti. Své tvrzení podložili odkazem na preambuli Všeobecné deklarace lidských práv, která pracuje s pojmem lidská práva a lidská důstojnost odděleně². Hlavním argumentem podporujícím opačné závěry je podstata principu univerzality lidských práv. Dle tohoto principu lidská práva vychází přímo z lidskosti jedince, nikoliv ze zavedení lidskoprávního konceptu západních států na kolonizované společnosti³. Jako příklady afrických společností existujících před příchodem kolonialismu, ve kterých lze mluvit o jistých formách lidských práv, může sloužit Akamba z východní a Akam ze západní Afriky. Zde lze vyzorovat zárodky zákazu diskriminace pro pohlaví a věk, určité prvky politických práv, práva na obdělávání půdy nebo presumpce nevinu.⁴

1.2 Nástin koloniálního období

Ačkoliv byl africký kontinent kolonizován již od období starověku, ať už šlo o Feničany, Kartágince, Řeky, Římany, či jiné národy,⁵ probíhala tato kolonizace na relativně malém území na severu kontinentu. Ani následná invaze Arabů nezasáhla kontinent jako celek. Vedle této postupné kolonizace měl na Afriku a její formování velký vliv obchod s otroky, který rovněž zasahuje až do starověku. Rozvíjel se zejména v oblasti Středomoří, nicméně ve větším rozsahu se objevuje až po objevení Ameriky v

¹ V popředí tohoto proudu stáli zejména Rhoda Howard a Jack Donnelly.

² Všeobecná deklarace lidských práv. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

³ NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. *The African human rights system: its laws, practice, and institutions*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, c2001, xxx, 443 p. ISBN 90-411-1731-8. str. 11-13.

⁴ "Tamtéž" str. 13-15.

⁵ JOHNSTON, By Harry H. *A history of the colonization of Africa by alien races*. Abridged ed. United Kingdom: Cambridge University Press, 1990, xxi, 357 p. *General history of Africa (Abridged ed.)*, 7. ISBN 978-052-1231-282. str. 32-52.

16. století a s přívlastkem "transatlantický" trvá až do poloviny 19. století.⁶ Degradace lidské bytosti na pouhý majetek jiné osoby, která má v nakládání s tímto majetkem absolutní volnost včetně možnosti svévolného zabití, popírá všechna základní lidská práva tak, jak jsou chápána v moderní společnosti.

Za skutečně zlomové je v éře kolonizace považováno období mezi lety 1880 až 1935, přičemž nejzásadnější změny se odehrály mezi lety 1890 až 1910. Stěžejní je zejména fakt, že v roce 1880 bylo zhruba 80 % rozlohy Afriky ovládáno místními králi, královnami a klanovými a rodovými vůdci, kdežto v roce 1914 už byl celý kontinent s výjimkou Etiopie a Libérie pod nadvládou evropských koloniálních mocností.⁷ Vzniklé hranice sfér vlivu jednotlivých mocností měly velmi vzdálený - pokud vůbec nějaký - vztah k hranicím předchozích mocenských útvarů, což mělo jistě dopad především na vzájemné soužití obyvatelstva při formování moderních afrických států ve druhé polovině 20. století. Za koloniální mocnosti považujeme Francii, Británii, Belgii, Španělsko, Portugalsko, Německo a Itálii. Způsoby, jakými s koloniemi nakládaly, se od sebe lišily, a proto je vhodné alespoň největší systémy charakterizovat odděleně. Francouzský kolonialismus byl založen na principu politické a kulturní asimilace, britská koloniální politika přijala doktrínu nepřímého vládnutí spočívající ve využití původních administrativních systémů, zatímco Belgičany ovládaná oblast Afriky soustřeďující se na území dnešní Demokratické republiky Kongo byla zprvu pod osobní vládou krále Leopolda II, avšak po mezinárodních protestech vyvolaných špatným zacházením ze strany vládnoucího režimu, převzala správu nad tehdejší Svobodným státem Kongo roku 1908 přímo belgická vláda.

1.2.1 Shrnutí koloniálního období z pohledu lidských práv

Ať už šlo o jakoukoliv sféru vlivu, z pohledu lidských práv lze při uplatňování kolonialismu vyzorovat společné jevy, které by v dnešní době nemohly obstát. Základním kamenem koloniálních režimů byla rasová diskriminace a z ní vycházející omezení a zákazy pro černošské obyvatelstvo. Tyto zákazy se týkaly nejrůznějších oblastí lidské seberealizace od zákazu cestování, držení zbraní, provozování

⁶ OGOT, Bethwell A. Africa from the sixteenth to the eighteenth century. Abridged ed. Paris: UNESCO, 1992, xxxi, 1045 p. General history of Africa (Abridged ed.), 7. ISBN 92-310-1711-X. str. 74.

⁷ BOAHEN, A. Africa under colonial domination, 1880-1935. Abridged ed. Paris: UNESCO, 1990, xxi, 357 p. General history of Africa (Abridged ed.), 7. ISBN 92-310-2499-X. str. 1.

čarodějnictví,⁸ až po zákaz sexuálního styku mezi černými a bílými obyvateli.⁹ Prostředkem k ekonomickému využití ovládaného území se staly nucené práce a určité formy otroctví. Ačkoliv bylo otroctví zrušeno v první polovině 19. století, přistupovaly koloniální správy k tomuto faktu velmi opatrně, jelikož se obávaly nových nákladů a zmatku vyvolaného v sociálním a politickém systému koloniálních států. Otroctví tedy sice nebylo legální, nicméně jeho pokračování bylo nepřímo podporováno například tím, že propuštěným otrokům nebylo umožněno vlastnit půdu.¹⁰ Nucená práce byla využívána jak pro práci na plantážích a dobývání ložisek surovin, tak při budování infrastruktury, a to nejen pro vládní projekty, ale i pro evropské společnosti.¹¹

Zvláštní pozornost by měla být věnována porušování lidských práv zejména ve Svobodném státě Kongo za přímé vlády krále Leopolda II. Byl zavedena nucená režim nucených prací zaměřených na získávání slonoviny a kaučuku. Celé vesnice musely plnit denní kvóty produkce surovin a pokud předepsaná množství nechtěly nebo nedokázaly naplnovat, přicházely tresty ve formě žhářství, znásilňování, mrzačení a vraždění. Vraždění, hlad, vyčerpání a nemoci připravily o život nejméně 10 milionů lidí. Populace se tak zredukovala z odhadovaných 20-30 milionů osob před nástupem kolonialismu na alarmujících 8,5 milionu osob v roce 1911.¹²

Z afrického kolonialismu vzešly systémy, které ve velkém rozsahu popíraly základní lidská práva podmaněných osob. Ve stanovených podmínkách nejen, že se jedinec nemohl plně svobodně realizovat, ať již volbou partnera, povolání nebo nabýváním majetku, ale byla ohrožena i jeho základní existenční práva - právo na život a zákaz mučení. Lidé si nebyli rovni v právech a povinnostech, určující roli hrál původ a barva pleti. Pokud bychom chtěli období kolonialismu přiznat alespoň nějaký přínos v oblasti lidských práv, byl by to nejspíše rozvoj vzdělanosti. Koloniální velmoci ovládaly území často mnohonásobně větší, než byla rozloha domovského státu, a proto rostla poptávka po úřednících z řad místních obyvatel. Vzděláváním místních obyvatel tak

⁸ NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. *The African human rights system: its laws, practice, and institutions.* op. cit., str. 23,26.

⁹ NZONGOLA-NTALAJA, Georges. *The Congo from Leopold to Kabila: a people's history.* 2nd rev. and enl. ed. New York: Distributed in the USA exclusively by Palgrave, 2002, xiii, 304 p. ISBN 18-427-7053-5. str. 39.

¹⁰ REID, Richard J. *Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost: a people's history.* 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 331 s. ISBN 978-802-4730-790. str. 176-177.

¹¹ BOAHEN, A. *Africa under colonial domination, 1880-1935.* op. cit., str. 180.

¹² NZONGOLA-NTALAJA, Georges. *The Congo from Leopold to Kabila: a people's history.* op. cit., str. 22.

získávaly zaměstnance nezbytné pro svůj administrativní aparát, což ve svém důsledku otevřelo možnosti vzdělání pro mnohem větší počet místních obyvatel. Takto nastavené podmínky trvaly až do 50. let 20. století, kdy začínaly první africké státy získávat nezávislost.

1.3 Dekolonizace a druhá polovina 20. stol. v Africe

Krise kolonialismu a nástup suverénních států Afriky měly jistě více hlavních příčin. Nezpochybnitelnou roli hrála druhá světová válka, jejíž veškeré dopady lze jen těžko do důsledků identifikovat. Velká Británie byla konfliktem zcela vyčerpána. Francie i Belgie byly kromě toho poníženy úspěšnou německou invazí na začátku války, která vyvrátila mýtus o nedotknutelnosti jejich impérií. Všechny koloniální mocnosti s výjimkou Portugalska a Španělska, které zůstaly za války neutrální, utrpěly nějaké porážky, což jistě neuniklo pozornosti africké inteligence. Nelze také podceňovat podporu, které se v době války státům dostalo z jejich kolonií. Státy si svou ekonomickou, politickou i vojenskou závislost na koloniích uvědomovaly a ve snaze udržet si jejich podporu se uchýlovaly ke slibům ekonomických, politických a sociálních reforem, které pak měly prosazovat po vítězném ukončení války.¹³ Jedním z příkladů může být konference v Brazzaville v roce 1944, jejímž výstupem byla deklarace zaručující právě reformy ve vztahu Francie s jejími koloniemi. Vznik OSN, bezprostředně související s ukončením druhé světové války, podpořil proces dekolonizace ještě hlouběji.¹⁴ Již v preambuli ustavujícího dokumentu je zdůrazněna rovnoprávnost národů. Toto ustanovení je ještě zdůrazněno zněním článku I. zakotvujícím právo na rovnoprávnost a sebeurčení národů.¹⁵ Vedle samotného textu charty OSN je dalším aspektem samotná existence této mezinárodní organizace, jejíž cílů mělo být dosaženo vytvořením organizace univerzální povahy, sdružující všechny mírumilovné suverénní státy.¹⁶ Jak můžeme vidět i na dnešním příkladu Palestiny,

¹³ MAZRUI, Ali A. editor. The Cambridge history of Africa. 1st publ. Editor Desmond J Clark, Roland Anthony Oliver, G Sanderson, A Roberts, J Fage, Richard Gray, John Flint, Michael Crowder. Cambridge: Cambridge University Press, 1975-, 8 sv. ISBN 0-521-22409-88. str.20-22.

¹⁴ MAZRUI, Ali A. editor. Africa since 1935. 1st publ. Editor Desmond J Clark, Roland Anthony Oliver, G Sanderson, A Roberts, J Fage, Richard Gray, John Flint, Michael Crowder. Paris: UNESCO, 1993, 8 sv. ISBN 92-310-2758-1. str. 112.

¹⁵ Charta OSN. Dostupné na: <http://www.un.org/en/documents/charter/>.

¹⁶ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xli, 840 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1797-289. str. 486.

mezinárodní uznání a možnost sebeurčení jsou úzce propojeny s přijetím do OSN. S přijetím téměř každého nového státu, které následovalo po prohlášení nezávislosti Indie v roce 1947, přibyl další hlas proti starým systémům koloniálních říší.¹⁷ Posílení tohoto křídla v OSN tak připravilo půdu pro vyhlášení nezávislosti dalších a dalších států. Vše vyvrcholilo v roce 1960, tzv. roce Afriky, kdy počet nezávislých států na africkém kontinentu vzrostl z 10 na 27. Do roku 1980 byly zformovány a vymaněny z koloniální nadvlády téměř všechny dnešní moderní africké státy. Ovšem období od získání nezávislosti až do konce 20. století můžeme zároveň obecně charakterizovat jako období politické nestability a dalšího masového porušování lidských práv.

Pokud bych měl analyzovat důvody této nestability, uvedu zejména často nešťastné teritoriální vymezení hranic jednotlivých států koloniálními mocnostmi bez respektování předchozího uspořádání, právě to mohlo vést k etnickým neshodám uvnitř nově vytvořených států. Události ve Rwandě mohou být důkazem, kam až mohou etnické rozpory dojít. V tomto konkrétním případě Německo i Belgie výrazně přispěly k neshodám místních etnických skupin protežováním té menšinové. Tutsiové byli sice dominantnější i v prekoloniálním období, avšak koloniální mocnosti tento fakt ještě prohloubily.¹⁸ Dalším bodem by pak bylo uplatňování politiky nepřímého vládnutí a zapojování místních kmenových vůdců do administrativy. Tito vůdci byli najednou obdařeni pravomocemi, které by jim jinak jejich lid nestrpěl,¹⁹ což mohlo být příčinou tak častého uchylování se k diktátorským režimům. Takové režimy sice mohou být považovány za stabilní, nicméně při nezbytném pohybu směrem k demokratizaci, přichází tato nestabilita často ihned po pádu diktatury. Jako třetí důvod vidím často chaotické předání moci. Náhlý přechod k nezávislosti se ukázal být problémem kupříkladu v Kongu. Této bývalé belgické kolonii se sice v roce 190 podařilo získat nezávislost, avšak ihned poté byl sveden souboj nejen o moc nad nově vzniklým státem, ale také o udržení celistvosti státu proti separatistickému pokusu provincie Katanga. Situaci se podařilo i za přispění samotné OSN stabilizovat až v roce 1964. Z pohledu lidských práv není jistě náhodou, že aktuální kauzy Mezinárodního trestního soudu do jehož jurisdikce spadají nejzávažnější zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti a válečné

¹⁷ MAZRUI, Ali A. editor. *Africa since 1935*. op. cit., str. 112

¹⁸ GRÜNFELD, Fred a Anke HUIJBOOM. *The failure to prevent genocide in Rwanda: the role of bystanders*. Boston: Martinus Nijhoff, c2007, xxix, 299 p. ISBN 90-041-5781-6. str. 27-28.

¹⁹ NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. *The African human rights system: its laws, practice, and institutions*. op. cit., str. 25.

zločiny, což je podle mého názoru nejzávažnější porušování lidských práv, mají původ právě na africkém kontinentu,²⁰ a to navzdory omezené časové jurisdikci tohoto soudního tělesa. Příčiny aktuálních kauz datujících se až od vzniku soudu v roce 2002 totiž spatřuji zejména v událostech 19. a 20. století. Rozhodl jsem se zde popsat alespoň vybrané události z nedávné historie, které měly dle mého názoru zásadní vliv na formování souboru lidských práv.

1.3.1 Rwanda za raných devadesátých let

Dlouholeté napětí mezi rwandskými etniky Hutuů a Tutsiů v roce 1990 vyústilo v občanskou válku. I za pomoci mezinárodního společenství a Organizace africké jednoty byla mezi rwandskou vládou a rwandskou vlasteneckou frontou dosaženo roku 1993 mírové dohody.²¹ Dohoda zakotvovala ustavení přechodné vlády, konání nových voleb a mimo jiné byla do ochrany příměří zapojena také OSN, která vyslala do Rwandy svou pozorovatelskou misi na základě rezoluce Rady bezpečnosti č. 872.²² Avšak naděje na poklidné řešení situace ztroskotaly po atentátu na dosavadního prezidenta Juvénala Habyarimana 6.4.1994. Od tohoto dne nastalo v zemi systematické vyvražďování, znásilňování, mrzačení a další popírání nejzákladnějších lidských práv namířené zejména proti Tutsiům, ale i umírněným Hutuům. Podle nezávislého vyšetřování OSN bylo v období od dubna do července roku 1994 zabito okolo 800 000 lidí.²³ Tento bezprecedentní útok na lidská práva měl všechny atributy genocidy tak, jak je definována v čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia.²⁴ Mezinárodní společenství na tyto události reagovalo vytvořením speciálního Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu, který byl ustaven rezolucí Rady bezpečnosti č. 955 z roku 1994.²⁵ Vliv popsaných událostí na ochranu lidských práv spatřuji v tom, že tyto hodnoty si po otřesných rwandských zvěrstvech vynutily větší pozornosti svých strážců,

²⁰ ICC cases. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/cases/Pages/cases%20index.aspx.

²¹ GRÜNFELD, Fred a Anke HUIJBOOM. The failure to prevent genocide in Rwanda: the role of bystanders. op.cit., str. 35.

²² Security council resolution: 872 (1993). [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/872\(1993\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/872(1993)).

²³ Independent inquiry: report. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/395/47/IMG/N9939547.pdf?OpenElement>.

²⁴ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>.

²⁵ Security council resolution: 955 (1994). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955\(1994\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955(1994)).

ať již na globální nebo regionální úrovni. Zejména mezinárodní organizace by se do budoucna měly zasadit o to, aby se podobné tragédie už nikdy nemohly opakovat. OSN i tehdejší Organizace africké jednoty si musely být vědomy svého selhání, o čemž v případě OSN svědčí i výsledky již zmíněného nezávislého vyšetřování.²⁶

1.3.2 Apartheid a Jihoafrická republika

Přímou předchůdkyní apartheidu v Jihoafrické republice byla politika rasové segregace, která sloužila k ochraně politických a ekonomických zájmů bílých za současného zapojení černé většiny do ekonomiky státu jako hlavního zdroje pracovní síly.²⁷ Tato politika zasahovala do práv Afričanů pokud jde o vlastnické právo k půdě, svobodu pohybu a pobytu a právo na uspokojivé pracovní podmínky.²⁸ Počátek apartheidu, jako oficiální politiky státu, se datuje k roku 1948. Ve volbách zvítězila Národní strana, jejímž cílem bylo vytvoření bílého křesťanského národního státu.²⁹ Separace bílých a ostatních ras byla praktikována na všech úrovních společenského soužití, od oddělených laviček v parku až po plánovaný vznik od sebe oddělených nezávislých států.³⁰ Oficiální politika státu založená na přímé diskriminaci černošského obyvatelstva vzbudila silnou mezinárodní reakci. Již roku 1950 schválilo Valné shromáždění OSN rezoluci 395³¹, v níž deklarovalo, že apartheid je nepochybně založen na doktrínách rasové diskriminace.³² Potlačení diskriminace bylo touto dobou prohlášeno za jeden z cílů OSN vyjádřený přímo v jejím zakládajícím dokumentu a dále zdůrazněný ve Všeobecné deklaraci lidských práv. O faktu, že OSN brala apartheid jako vážné ohrožení lidských práv, svědčí vytvoření speciálních orgánů. Zvláštní komise proti apartheidu vznikla při OSN v roce 1963 a roku 1976 následovalo založení Centra OSN proti apartheidu.³³ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2202 A z roku 1966 dokonce označila apartheid

²⁶ Independent inquiry: report. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/395/47/IMG/N9939547.pdf?OpenElement>.

²⁷ CLARK, Nancy L a William H WORGER. South Africa: the rise and fall of apartheid. New York: Pearson Longman, 2004, xviii, 180 p. ISBN 05-824-1437-7. str. 21.

²⁸ "Tamtéž".

²⁹ CHRISTOPHER, A a William H WORGER. The atlas of apartheid: the rise and fall of apartheid. Johannesburg, South Africa: Witwatersrand University Press, c1994, 1 atlas (xi, 212 p.). ISBN 18-681-4237-X. str. 65.

³⁰ "Tamtéž".

³¹ General assembly resolution: 395 (1950). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/395\(V\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/395(V)&Lang=E&Area=RESOLUTION).

³² UN against apartheid. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/events/mandeladay/apartheid.shtml>.

³³ "Tamtéž".

za zločin proti lidskosti³⁴ a tím celou věc posunula do trestněprávní roviny. Zároveň se problémem začala zabývat i Rada bezpečnosti vydáním rezoluce č. 134 z roku 1960 v reakci na smrt 69 neozbrojených černošských demonstrantů v Sharparville, v ní mimo jiné odsoudila dosavadní režim a jeho politiku.³⁵ Roku 1963 se již Rada bezpečnosti ve své rezoluci č. 181 vyslovila pro sankce vůči dosavadnímu režimu, a to výzvou k zastavení dodávek vojenského materiálu do Jihoafrické republiky. Tato výzva se roku 1977 proměnila rezolucí č. 418 v povinný zákaz.³⁶ Stranou nezůstala ani Organizace africké jednoty, kde zejména Rada ministrů vydávala rezoluce odsuzující jihoafrickou vládu za masakry spáchané na demonstrantech protestujících proti diskriminujícímu režimu a vyzývající ostatní státy světa k přerušení styků a k uplatňování sankcí zejména v odvětví zbrojního průmyslu, v rozvoji jaderné energetiky a dodávkách ropy.³⁷ Za nejvýznamnější reakci vůči porušování lidských práv v Jihoafrické republice ovšem považují přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu z roku 1973, která byla vypracována na půdě OSN. Úmluva obsahuje ve svém čl. II definici pojmu "zločin apartheidu" a zároveň tento pojem podřazuje pod zločiny proti lidskosti,³⁸ čímž vzniká i do budoucna prostor pro postih jednání naplňujícího pojmové znaky tohoto zločinu.

I přes takto silný mezinárodní tlak skončila éra apartheidu až na počátku 90. let 20. století, kdy bylo zrušeno diskriminační zákonodárství. Zároveň byl z vězení po 27 letech propuštěn Nelson Mandela, který byl roku 1994 za dohledu mezinárodních pozorovatelů zvolen prezidentem. Jihoafrická republika se tak po téměř půl století odvrátila od své politiky potlačující základní lidská práva.

1.3.3 Občanská válka v Sierra Leone

³⁴ General assembly resolution: 2202 A (1966). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2202\(XXI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2202(XXI)&Lang=E&Area=RESOLUTION)

³⁵ Security council resolution: 134 (1960). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134\(1960\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134(1960)).

³⁶ Security council resolution: 181 (1963). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181\(1963\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181(1963)), Security council resolution: 418 (1977). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418\(1977\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418(1977)).

³⁷ African human rights document database: South Africa. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.chr.up.ac.za/index.php/documents-by-country-database/south-africa.html>.

³⁸ Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-apartheid.pdf>.

Počátek 90. let 20. století přinesl tomuto státu na západním pobřeží Afriky politickou nestabilitu. Troufám si tvrdit, že hybnou silou bojů ozbrojených skupin nebyla pouze politická moc nad regionem, ale také ekonomické zájmy spojené s nadvládou nad ložisky diamantů, nacházejícími se na východě země. Hlavní silou bojující proti oficiální vládní armádě byla Jednotná revoluční fronta, podporovaná ze sousední Libérie. Po sérii střídavých vojenských úspěchů a státních převratů, byla i za přispění mezinárodních jednotek OSN a Ekonomického společenství států západní Afriky (ECOWAS) roku 2001 podepsána definitivní mírová smlouva³⁹ ukončující tento krvavý konflikt. Počet lidských obětí je odhadován mezi 50 000 až 200 000.⁴⁰

Kromě zabíjení tento konflikt negativně proslul mrzačením nevinných obyvatel, které se nevyhnulo ani dětem. Celý svět obletěly obrázky lidí bez končetin, uší a jiných částí těla. Mrzačení bylo zcela cílené. Motivací mohlo být trestání za spolupráci s nepřítelem, absolutní odzbrojení potenciálních i domnělých nepřátel, ale mohlo jít i o záměr ve vztahu k volbám - odstranění horních končetin mělo postiženou osobu zbavit možnosti hlasování.

Dalším znepokojivým fenoménem se stalo verbování dětských vojáků. Ti se objevovali na všech stranách konfliktu, ale nejvíce jejich zapojením proslula právě Jednotná revoluční fronta. Využívala jich mnoho tisíc hlavním zdrojem jejich získávání se staly únosy nebo verbování pod falešnou záminkou. Byly naprosto přerušeny jejich rodinné vazby a absolutní oddanost a poslušnost měla zajistit silná narkotika.⁴¹ Toto masivní porušování práv dětí vyjádřených krom obecných mezinárodněprávních dokumentů o lidských právech také v Úmluvě o právech dítěte,⁴² si bezpochyby vysloužilo pozornost mezinárodního společenství. Je ovšem nutné konstatovat, že tento problém se netýkal pouze Sierra Leone, potažmo Afriky. Usilovná snaha o potlačení tohoto nežádoucího fenoménu vedla roku 2000 k přijetí Opčního protokolu o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů, který se stal součástí zmíněné Úmluvy o právech dítěte. Nejenže zavázal smluvní strany k zákazu verbování osob mladších 18 let

³⁹ LEVERT, Suzanne. Sierra Leone. 1st ed. New York: Marshall Cavendish Benchmark, c2007, p. cm. ISBN 07-614-2334-6. str. 31.

⁴⁰ Občanská válka v Sierra Leone [online]. Blansko, 2007 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/144424/fss_b/bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. str. 31.

⁴¹ "Tamtéž".

⁴² Úmluva o právech dítěte. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

do oficiálních ozbrojených složek, ale ve svém čl. 4 označil za protiprávní povolávání dětí i ozbrojenými skupinami stojícími mimo oficiální ozbrojené složky.⁴³

Pro potrestání zločinů uplynulého konfliktu byl roku 2002 zřízen smlouvou mezi OSN a vládou Sierra Leone Zvláštní soud pro Sierra Leone⁴⁴. Ten kupříkladu roku 2012 uznal vinným diktátora sousední Libérie Charlese Taylora a odsoudil ho k 50 letům vězení. Výčet skutků, pro které byl odsouzen, podle mého názoru, vcelku přesně vykresluje, proč měl tento konflikt vliv na vývoj ochrany lidských práv v Africe. Kromě jiného se jedná o vraždu a bezprávné zabití, znásilnění, sexuální otroctví, fyzické násilí, použití dětských vojáků, zotročení, rabování a teroristické činy.⁴⁵

⁴³ Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/45_2003.pdf.

⁴⁴ Agreement: On the establishment of Special court for Sierra Leone. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=CLk1rMQtCHg%3d&tabid=176>.

⁴⁵ Judgement: Prosecutor v Charles Ghankay Taylor. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=k%2b03KREPCQ%3d&tabid=107>.

2. Regionální instrumenty systému ochrany lidských práv

2.1 Africká unie

Africká unie je mezinárodní organizací vytvořenou s cílem sjednotit všechny africké státy. Přímo navazuje na předchozí mezinárodněprávní těleso a první panafrickou organizaci - Organizaci africké jednoty, která se ve svém zakládajícím dokumentu roku 1963 přihlásila k principům, na nichž stojí OSN a Všeobecná deklarace lidských práv.⁴⁶ Africká unie, která vznikla roku 2002, jde ve svém zakládajícím aktu dle mého přesvědčení o něco dále a výslovně prohlašuje za jeden ze svých cílů podporu a ochranu lidských práv.⁴⁷ Odkaz na tou dobou již přijatý regionální smluvní instrument Africkou chartu práv člověka a národů, pouze zdůrazňuje směřování k vlastní africké institucionální ochraně lidských práv. S ohledem na takto vyřčené cíle prostupuje ochrana lidských práv činnost všech orgánů této organizace. Legislativní roli plní Shromáždění hlav států a vlád Africké unie (dále jen "Shromáždění Africké unie" nebo pouze "Shromáždění") a Pan-africký parlament. Jejich hlavní význam při ochraně lidských práv lze jednoznačně spatřovat v přijímání nových právně závazných předpisů, což sebou nese možnost regulace lidskoprávní problematiky. Jelikož význam výkonných orgánů nelze již nelze shrnout takto zjednodušeně, považuji za vhodné, věnovat se jim podrobněji a definovat oblasti, ve kterých mohou ovlivňovat nastolenou problematiku.

2.1.1 Shromáždění Africké unie

Shromáždění Africké unie je nejvyšším orgánem této organizace. Účastní se ho hlavy států nebo vlád ze všech členských států. Monitoruje implementaci politik a rozhodnutí a zajišťuje jejich dodržování členskými státy. Dohlíží na aktivity všech orgánů Africké unie a přiznává účinek jejich doporučením.

Z pohledu lidských práv plní hned několik důležitých rolí. Profesor Frans Viljoen definoval osm okruhů, kdy se výkonné pravomoci tohoto orgánu dotýkají

⁴⁶ OAU Charter. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html.

⁴⁷ AU constitutive act. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://www.au.int/en/sites/default/files/ConstitutiveAct_EN.pdf.

ochrany lidských práv.⁴⁸ Zaprvé zajišťuje financování institucí, které tato práva ochraňují. Jedná se o Africký soud pro lidská práva, Africkou komisi nebo Africký výbor pro práva dětí. Za druhé, do těchto orgánů jsou zástupci voleni (nebo potvrzováni) právě Shromážděním Africké unie, jež tudíž nese zodpovědnost za jejich personální obsazení. Za třetí, dozírá nad jejich aktivitami a zabývá se jejich podněty a zprávami. Zde vyvstává zajímavá otázka, zda nálezy kvazisoudních orgánů Africké komise a Afrického výboru pro práva dětí, mající pouze doporučující charakter, nabývají jejich přijetím Shromážděním určitou právní závaznost. Osobně bych doporučením právní závaznost nepřiznával, nicméně je nesporné, že oficiální přijetí Shromážděním není bez faktických dopadů. Čtvrtý aspekt se zabývá vynutitelností a implementací nálezů a rozhodnutí uvedených orgánů, za jejichž fungování je Shromáždění zodpovědné. K tomuto úkolu je Shromáždění vybaveno pravomocemi, jako je uplatňování sankcí politického či ekonomického charakteru nebo pozastavení členství v samotné Africké unii. Za páté, Shromáždění přijímá rozhodnutí a rezoluce týkající se lidských práv. Jako příklad může sloužit spor o možnost soudit někdejšího čadského prezidenta Hisséna Habrého, který byl nařčen z vážného porušování lidských práv, kdy Shromáždění svým rozhodnutím č. 127⁴⁹ de facto umožnilo jeho stíhání. Šestý bod vychází z pravomoci Shromáždění vyžadovat hloubkové studie v případech, kdy Africká komise zaregistruje závažné nebo masivní porušování lidských práv. Sedmým, a dle mého názoru nejvýznamnějším nástrojem ochrany lidských práv je v souladu se zakladatelským aktem Africké unie možnost vojenské intervence do členského státu. Tato intervence by měla být reakcí na porušování lidských práv v podobě válečných zločinů, genocidy a zločinů proti lidskosti.⁵⁰ Rozhodnutí je vydáno právě Shromážděním. Toto ustanovení považuji za adekvátní reakci právě na dříve popsané dění ve Rwandě a za jediný možný nástroj schopný v budoucnu zabránit podobným událostem. Dodatkem k zakladatelskému aktu z roku 2003 byly rozšířeny důvody možné intervence i na vážnou hrozbu proti legitimnímu pořádku. Protokol ovšem stále nevešel v účinnost.⁵¹ Faktické dopady tohoto ustanovení však mohou být diskutabilní. Souhlasím s názorem prof. Viljoena, že intervence již mohla být

⁴⁸ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. 2nd ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012, xxxvii, 622 p. ISBN 978-019-9645-589. str. 179-186

⁴⁹ Dec.127 (VII) [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.africa-union.org>.

⁵⁰ Čl. 4(h), AU constitutive act.

⁵¹ AU treaties. [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en/treaties>.

uskutečněna vzhledem k situaci v Súdánu nebo při řešení krize v Libyi,⁵² ovšem v obou případech se Africká unie rozhodla řešit situaci pouze vyjednáváním. Konečně osmým nástrojem ovlivňování ochrany lidských práv z pohledu Shromáždění je možnost podporovat socioekonomická práva obyvatel Afriky. Toto oprávnění vychází ze samotného charakteru organizace, která je podobně jako například Evropská unie zaměřena na trvale udržitelný rozvoj regionu a jeho ekonomické a sociální aspekty.⁵³ Shromáždění tak prosazuje politiky zaměřené mimo jiné na zajištění potravy pro obyvatele a vymýcení chudoby na celém kontinentu. Zajištění těchto základních existenčních potřeb obyvatel považují za jeden z nejdůležitějších předpokladů pro to, abychom mohli hovořit o funkčním systému ochrany lidských práv.

2.1.2 Výkonná rada

Výkonná rada se skládá z ministrů zahraničí jednotlivých členských států. Role tohoto orgánu v ochraně lidských práv je úzce spjata s nástroji, které náleží Shromáždění. Výkonná rada totiž určuje témata, která budou Shromážděním projednávána. Dohlíží také na implementaci politik, rozhodnutí a dohod přijatých právě Shromážděním.

Dále je nadána pravomocí vydávat vlastní nařízení, směrnice, doporučení, deklarace, rezoluce a stanoviska. Jelikož dle zakladatelského aktu Africké unie do její působnosti patří rozhodování o věcech spjatých se vzděláním, kulturou, zdravím obyvatel, sociálním zabezpečením - při výslovném zdůraznění nutnosti ochrany matky a dítěte a zdravotně handicapovaných osob -, potravinovou politikou a problematikou dostupnosti vody,⁵⁴ shledávám zde vcelku velký prostor pro podporu a ochranu souvisejících lidských práv. Jako příklad, že se Výkonná rada tématikou lidských práv opravdu zabývá je možno uvést Rozhodnutí o situaci uprchlíků, navrátilců a vysídlených lidí,⁵⁵ kde tento orgán mimo jiné žádá Africkou komisi o formulaci politiky, která by umožnila uprchlíkům a vysídleným lidem přístup ke vzdělání.

Následující oprávnění bylo přiznáno Výkonné radě v roce 2003, kdy Shromáždění přijalo rozhodnutí ohledně výročních zpráv Africké komise.⁵⁶ Dle tohoto

⁵² VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op cit., str. 185.

⁵³ Čl. 3(j), AU constitutive act.

⁵⁴ Čl. 13, AU constitutive act.

⁵⁵ Decision on the situation of refugees, returnees and displaced persons: DOC.EX.CL/214(VIII). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

⁵⁶ Decision: Assembly/AU/dec.11 (II). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

rozhodnutí se Výkonná rada pověřuje projednáním výročních zpráv Africké komise. Na půdě tohoto orgánu by se tak měla projednávat porušení lidských práv, které Africká komise zjistila. Za neméně důležité považují zhodnocení spolupráce členských států s Africkou komisí, které se ve výročních zprávách také objevuje.

Zvláštní bod ve funkcích Výkonné rady představuje zajištění podpory rovnosti pohlaví ve všech programech Unie. O tom, že boj proti diskriminaci žen je na půdě Unie silné téma, svědčí i deklarace Shromáždění z roku 2009.⁵⁷ Zmíněná deklarace prohlásila roky 2010 až 2020 za Africkou dekádu žen, přičemž vedle rovnoprávnosti pohlaví je kladen důraz i na obecné posílení postavení žen ve společnosti.⁵⁸ Právě Výkonnou radu považují za garanta tohoto úsilí.

2.1.3 Stálý výbor zástupců

Stálý výbor zástupců slouží jako poradní orgán pro Výkonnou radu, je důležitou spojnicí mezi Africkou unií a členskými státy a zároveň působí jako diskusní fórum pro projednávání rozhodnutí, která jsou později přijímána Shromážděním nebo Výkonnou radou.⁵⁹ Akty Unie týkající se podpory a ochrany lidských práv jsou tak na půdě Stálého výboru zástupců prodebatovány a je zde tedy do určité míry formována i jejich finální podoba.

2.1.4 Komise Africké unie

Komise Africké unie je zodpovědná za denní agendu spojenou s fungováním Unie. Sestává se z 10 představitelů - předsedy, místopředsedy a osmi komisařů. Ačkoliv není předseda vybaven silnými pravomocemi, vzhledem k jeho neustálé přítomnosti v sídle Africké unie je zapojen takřka do všech jejích aktivit, a toto činí jeho osobu alespoň co se týče lidských práv nesmírně důležitou.⁶⁰

Samotní komisaři mají definované oblasti své působnosti, ekonomickými záležitostmi počínaje a otázkami bezpečnosti a míru konče. Roztříštěnost lidskoprávní agendy členů Komise Africké unie nevidím z pohledu ochrany a podpory lidských práv jako nejlepší

⁵⁷ Decision: Assembly/AU/dec.229 (XII). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

⁵⁸ *Walking the Talk: Gender equality in the African Union* [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: http://www.au.int/en/sites/default/files/NEWS_EN_OCTOBER_2010_WGD_WALKING_THE_TALK_II_GENDER_EQUALITY_IN_THE_AFRICAN_UNION.pdf.

⁵⁹ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. op cit., str. 191.

⁶⁰ "Tamtéž" str. 191.

řešení. Jelikož ale není ustanoven resort lidská práva, nezbyvá než doufat, že část agendy jednotlivých komisařů týkající se lidských práv nebude ustupovat ostatní náplni jejich práce.

2.1.5 Rada míru a bezpečnosti

Již roku 2003 byl do struktury Africké unie zařazen nový orgán Rada míru a bezpečnosti.⁶¹ Členství v tomto orgánu je podmíněno ratifikací zřizovacího protokolu, přičemž ne všechny státy Africké unie protokol ratifikovaly. Ze smluvních stran protokolu je poté dle klíče ustaveno 5 členů s funkčním obdobím na 3 roky a 10 členů s funkčním obdobím na 2 roky, kterým jsou na dané období přiznány rozhodovací pravomoci. Při ustavování je zohledňována lokalita jednotlivých států, aby bylo zaručeno jejich skutečně průřezové zastoupení napříč kontinentem.

Na základě ustanovení zřizovacího protokolu se mezi cíle tohoto orgánu řadí ochrana lidských práv.⁶² Mezi principy je poté zařazen odkaz na Všeobecnou deklaraci lidských práv a Chartu OSN a také přímo ustanovení zakotvující respekt k základním lidským právům.⁶³ Další ustanovení tohoto dokumentu týkající se přímo ochrany lidských práv definuje vztah mezi Radou míru a bezpečnosti a Africkou komisí.⁶⁴ Tento vztah se řídí principem vzájemné spolupráce a jeho součástí je i požadavek určený Africké komisi informovat Radu o všem, co náleží do jejího mandátu. Jako příklad praktického využití může sloužit žádost Rady z roku 2004 adresovaná Africké komisi.⁶⁵ Obsahem této žádosti bylo vyšetření porušování lidských práv v probíhajícím konfliktu na území Pobřeží slonoviny.

V případech naléhavé nutnosti zakročit a zabránit nenapravitelnému poškození práv působených domnělým obětím porušení těchto práv⁶⁶ je Africká komise nadána pravomocí doporučit prozatímní opatření. V případech nutnosti může předložit situaci k

⁶¹ Protocol: on establishing the peace and security council. [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: http://www.au.int/en/sites/default/files/Protocol_peace_and_security.pdf.

⁶² Čl. 3, Protocol: on establishing the peace and security council.

⁶³ Čl. 4, Protocol: on establishing the peace and security council.

⁶⁴ Čl. 19, Protocol: on establishing the peace and security council.

⁶⁵ Decision on the situation in Côte D'Ivoire: PSC/AHG/Comm.(X). [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.peaceau.org/uploads/communique-10th.pdf>.

⁶⁶ "Aviod irreparable damage being caused to the victim of the alleged violation".

posouzení Shromáždění a právě v těchto neodkladných situacích by měla Rada sloužit jako politický nástroj pro vyvíjení tlaku na dodržování těchto prozatímních opatření.⁶⁷

2.1.6 Africký mechanismus vzájemného zhodnocení

Tento systém byl založen roku 2003 Africkou unií v rámci začleňování Nového partnerství pro rozvoj Afriky⁶⁸ (NEPAD) do její struktury. Členství v něm je dobrovolné a otevřeno je pro všechny státy Unie. Samotné přistoupení je realizováno přijetím Memoranda o porozumění.

Hlavním úkolem tohoto mechanismu je zhodnotit konkrétní státy ve 4 oblastech - demokracie a politické vládnutí, ekonomické řízení, korporátní řízení a socioekonomický rozvoj. Samotné hodnocení provádí hlavy členských států, ale podklady jsou připravovány týmem nezávislých expertů, což jistě podporuje objektivitu zjištěných informací. Ačkoliv tento systém není zaměřen přímo na lidská práva, mají zde lidská práva relativně výjimečné postavení.⁶⁹ Zpráva založená na šetření ve státě Keňa z roku 2006 potvrzuje předchozí tvrzení. Přezkoumána zde byla nejen realizace občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv, ale pozornost byla věnována také právům zranitelných skupin osob jako jsou ženy, děti, uprchlíci, osoby bez domova a lidé žijící s postižením.⁷⁰

2.2 Africká charta pro lidská práva a práva národů

Pro ucelenost práce považuji za nezbytné alespoň letmo přiblížit tento základní dokument. Africká charta pro lidská práva a práva národů (dále pouze "Africká charta")⁷¹ nebo Banjulská charta (dle místa svého přijetí) je mezinárodní smlouva vznikla na půdě tehdejší Organizace africké jednoty v roce 1981, přičemž v účinnost vešla o 5 let později. Kromě Jižního Súdánu byla ratifikována všemi státy Africké unie,⁷² což tento dokument činní závazným na prakticky celém území Afriky.

⁶⁷ VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op. cit., str. 196.

⁶⁸ New Partnership for Africa's Development.

⁶⁹ VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op. cit., str. 198

⁷⁰ "Tamtéž" str. 201.

⁷¹ African charter on human and peoples rights. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf.

⁷² Aktuální stav na:

www.au.int/en/sites/default/files/African%20Charter%20on%20Human%20and%20Peoples'%20Rights.pdf.

Africká charta je ambiciózní dokument, kterému dle mého soudu nechybí žádný stěžejní prvek pro komplexní úpravu ochrany lidských práv. Dokument obsahuje společně tři generace lidských práv, přičemž doznal dvou doplnění. První dodatkový protokol zřizuje soudní orgán kontroly jednotlivých ustanovení, o němž bude pojednáno dále. Druhý dodatkový protokol se týká posílení práv žen, stojí za ním snaha o jejich zrovnoprávnění a zlepšení jejich postavení napříč celým kontinentem. Za největší nedostatek může být považován výskyt omezujících doložek,⁷³ které za určitých okolností povolují omezit platnost jednotlivých ujednání.⁷⁴ Jako příklad může sloužit ustanovení článku 6: "Nikdo nesmí být zbaven svobody, s výjimkou důvodů a podmínek stanovených dopředu zákonem". Toto omezování může být ještě rozsáhlejší, pokud stát vyhlásí nouzový stav, ať již jakoukoliv formou. Nikde v Africké chartě není zabráněno státům v průběhu nouzového období omezit základní práva jako reakci na nastalou situaci. Dokument by proto měl mít přesně vymezen okruh práv, která jsou neomezenitelná, bez ohledu na ostatní okolnosti. Na druhou stranu by naopak měl pozitivně vymežit kdy a za jakých podmínek vztahujících se k přírodním katastrofám a podobným nepředvídatelným jevům práva omezena být mohou.⁷⁵ Specifickým ustanovením vztaheným k prostředí afrického kontinentu se věnuje pozdější kapitola.

2.3 Africká komise pro lidská práva a práva národů

Africká komise (dále jen Komise) vznikla na základě Africké charty, začátek fungování tohoto quasijudiciálního orgánu lze oficiálně datovat roku 1987. Orgán je složen z 11 komisařů vybraných z afrických osobností těšících se nejvyšší reputaci, vyznačujících se vysokou morálkou, konzistentností, nestranností a odbornou způsobilostí na poli lidských práv, přičemž má být vzata v potaz jejich dosavadní zkušenost s právem.⁷⁶ Vedle Africké charty se Komise řídí také svým jednacím řádem, který sama vydává a který podrobně upravuje fungování instituce.⁷⁷

⁷³ "Clawback clauses".

⁷⁴ Mutua, Makau. The African human rights system: a critical evaluation. No. HDOCPA-2000-15. Human Development Report Office (HDRO), United Nations Development Programme (UNDP), 2000.

⁷⁵ "Tamtéž".

⁷⁶ Čl. 31, African charter on human and peoples rights.

⁷⁷ African Commission: Rules of procedure. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/rules-of-procedure-2010/rules_of_procedure_2010_en.pdf.

Navzdory úzkému vztahu mezi Komisí a Africkou unií není vzhledem k vzniku Komise nezávislému na tehdejší Organizaci africké jednoty jejím oficiálním orgánem. V době vzniku Unie již Komise nezávisle fungovala, a nebylo tedy možné ji jejím zakládajícím aktem ustavit. Je sice personálně i finančně závislá na Unii a na základě rozhodnutí Shromáždění má operovat v rámci Unie, přesto je však stále funkčně izolovaná od jejích orgánů.⁷⁸

2.3.1 Stížnosti jednotlivců a organizací

K ochraně lidských práv disponuje Komise vcelku značným počtem nástrojů. Prvním z nich je možnost zabývat se stížnostmi jednotlivých osob, které jsou označovány jako "komunikace".⁷⁹ Na Komisi se mohou obrátit jednotlivci nebo organizace, kteří konstatují porušení lidských práv smluvní stranou Africké charty a splní podmínky přípustnosti. Africká charta stanovuje celkem 7 podmínek.⁸⁰

Úvodem jde o požadavek uvést jméno autora stížnosti i za předpokladu, že se autor domáhá anonymity. V případech, kdy se autor liší od oběti nebo obětí, není zde tedy požadavek uvádět jména obětí, což Komise potvrdila svým výkladem při rozhodování přípustnosti stížnosti v případě „Malawi African Association v Mauritania“.⁸¹ Vzhledem k faktu, že většinu komunikací podávají nevládní neziskové organizace, není požadavek na uvedení jména autora této stížnosti velkou překážkou.⁸²

Další podmínkou je slučitelnost s Konstitutivním aktem Africké unie nebo s Africkou chartou. Tuto slučitelnost je třeba vykládat jako regulaci směřující na nositele práv a povinností, kterých se může stížnost týkat, na věcnou stránku stížnosti (čili co se může projednávat) na časové období, kterého se právní úprava týká, a na místo, kde mělo k porušení práv dojít.⁸³ Jinými slovy toto ustanovení si klade za cíl zajistit respektování působnosti Komise. Zde bych upozornil na věcnou působnost. Bylo by chybou domnívat se, že Komise je vytvořená na základě Africké charty, a tudíž se může zabývat pouze porušením práv chráněných tímto dokumentem. Komise se může zabývat

⁷⁸ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. op. cit., str. 204.

⁷⁹ „Communications“.

⁸⁰ Čl. 56, African charter on human and peoples rights.

⁸¹ Communication Malawi Africa Association: 54/91. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/27th/comunications/54.91-61.91-96.93-98.93-164.97_196.97-210.98/achpr27_54.91_61.91_96.93_98.93_164.97_196.97_210.98_eng.pdf.

⁸² "Tamtéž".

⁸³ "Tamtéž".

stížností směřující proti porušení jakýchkoliv lidských práv, která jsou slučitelná s Africkou chartou, což tuto ochranu rozšiřuje i mimo doslovná ustanovení tohoto dokumentu. K působnosti bych ještě dodal, že Africkou chartu ratifikovaly všechny státy Afriky⁸⁴ kromě nově vzniklého Jižního Súdánu. Otázkou přesahující rámec této práce ovšem zůstává, zda se právní nástupnictví po oddělení ze státu Súdán týká také jurisdikce Komise.

Třetí podmínka přípustnosti je věnována jazyku, kterým je stížnost psána. Nesmí se jednat o jazyk jakkoliv znevažující nebo urážející stát, proti němuž je stížnost vedena. Tato ochrana je rozšířena i na instituce státu. Jazyková podmínka se může jevit jako banalita, nicméně v minulosti se již objevily případy, kdy formulace typu "režim mučitelů", "vláda barbarismu" nebo posměšky adresované boji vlády Nigérie proti pašování a korupci vedly k problémům.⁸⁵ V případě „Ilesanmi v Nigeria“ vyústily dokonce v odmítnutí stížnosti.⁸⁶

Dalším požadavkem je opřít stížnost o informace, které nebudou výlučně získané z medií. Ze slova "výlučně" lze usoudit, že je možné ve stížnosti uvádět informace nabyté z medií, ovšem tyto informace musí být doplněny o další tvrzení, která budou sloužit jako podklad stěžovatelových nařčení.

Pátou podmínkou je požadavek vyčerpání všech dostupných lokálních prostředků nápravy. Toto ustanovení není nutné dodržet v případech, kdy je zřejmé, že domácí řízení je neúnosně protahováno. Zmíněné vyčerpání všech dostupných místních prostředků je třeba dále specifikovat. Bližšímu vymezení tohoto pojmu se Komise věnovala v celkem hojném počtu rozhodnutí. Z její dosavadní rozhodovací praxe vyplývá, že lokálními prostředky nápravy se myslí řádné prostředky místního práva, které jsou nadány danou jurisdikcí a jsou za normálních podmínek přístupné lidem dovolávajícím se spravedlnosti. Nejedná se o mimoprávní prostředky, řízení o milostech ani mimořádné opravné prostředky nesoudní povahy. Nutnost vyčerpání domácích prostředků se také vztahuje pouze na ty, které jsou opravdu přístupné, efektivní a přiměřené.⁸⁷ Zvláštní pozornost byla Komisí věnována nutnosti splnění této podmínky za předpokladu, že stěžovatel ze země, proti níž je mířena stížnost, uprchl nebo se

⁸⁴ Zambie a Egypt s určitými výhradami učiněnými při ratifikaci.

⁸⁵ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. op. cit., str. 315.

⁸⁶ Communication Ilesanmi v Nigeria: 268/03. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/37th/comunications/268.03/achpr37_268_03_eng.pdf.

⁸⁷ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. op. cit., str. 317.

skrývá. Bylo by nelogické vyžadovat od osob, které se ať už z jakýchkoliv obav skrývají nebo uprchly, aby vyčerpaly všechny možné domácí prostředky nápravy. V tomto smyslu se vyjádřila i Komise a s jedinou výjimkou je také v tomto názoru konzistentní při své rozhodovací praxi.⁸⁸

Následující podmínka navazuje na problematiku vyčerpání nápravných prostředků a týká se časového omezení podání stížnosti po zmíněném vyčerpání. Lhůta pro ono podání je vymezena pojmem "rozumná doba". Podobné regionální smluvní instrumenty v Evropě a Americe pracují se lhůtou 6 měsíců. A právě tyto systémy se staly pro Komisi inspirací, která se k této šestiměsíční lhůtě přihlásila v případě Majuru v Zimbabwe.⁸⁹ Taktéž ovšem ve zmíněné kauze prohlásila, že překážky, které stěžovatel uváděl, a které měly za následek takto opožděné podání, nebyly dostatečně přesvědčivé. Zde se tedy otevírá prostor, kdy za určitých okolností lze tuto lhůtu překročit. Jasně mantinely těchto překážek nejsou ale zatím Komisí vymezeny a nezbývá než dále sledovat její rozhodovací praxi.

Poslední požadavek přípustnosti vychází z principu *res judicata*. Aby nedocházelo k dvojímu posouzení téže věci, není přípustné podat stížnost před Komisí, pokud již ve stejném případě bylo rozhodnuto jiným mezinárodním orgánem spadajícím pod OSN nebo Africkou unii. Musí se ovšem jednat o rozhodnutí, které je způsobilé poskytnout zadostiučinění obětem, do této kategorie tak nespadají politické rezoluce ani deklarace.⁹⁰

Pokud je shledána přípustnost stížnosti, přikročí Komise k samotnému řešení sporu. Zhodnocena jsou tvrzení stěžovatele i obviněného státu. Je na preferencích dané strany, zda svůj pohled na věc představí psanou formou nebo formou ústní prezentace. Pokud obviněný stát odmítne spolupracovat, není na překážku posouzení věci. Komise je oprávněna použít všechny přiměřené metody vyšetřování⁹¹ a nemusí tedy spoléhat jen na informace, které byly poskytnuty stranami sporu. Po zhodnocení skutkových okolností Komise rozhodne, zda bylo shledáno porušení Charty. Pokud porušení shledá, vydá doporučení adresované nařčenému státu, ve kterém stanoví, co je vyžadováno k

⁸⁸ „Tamtéž“, 318-319.

⁸⁹ Communication Majuru v Zimbabwe: 308/05. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/44th/comunications/308.05/achpr44_308_05_eng.pdf.

⁹⁰ Communication Sudan Human Rights Organisation and the Centre on Housing Rights and Evictions v Sudan: 279/03-296/05. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/45th/comunications/279.03-296.05/achpr45_279.03_296.05_eng.pdf.

⁹¹ Čl. 46, African charter on human and peoples rights.

nápravě vzniklé situace. Pro doplnění je nutno uvést, že ne všechny komunikace musí skončit rozhodnutím ve věci samé. Přímou v jednacím řádu Komise je stanoveno, že je možné uzavření jakési smírčí dohody mezi domnělou obětí a nařčeným státem, a to v jakékoli fázi projednání stížnosti.⁹²

Jelikož je Komise pouze kvazisoudní orgán, není její rozhodnutí pro smluvní státy právně závazné. Zde vyvstává již dříve nastolená otázka týkající se výkonné pravomoci Shromáždění Africké unie, které může rozhodnutí Komise přijmout, a tím zajistit určitou formu jeho závaznosti. Od výkonné rady se očekává, že vyvine politický tlak, jak už o tom také byla také řeč. Faktická vynutitelnost stanovených požadavků je však velmi nízká a závisí spíše na vůli států podřídit se. To je ovšem jev pro mezinárodní právo typický a nelze ho považovat za selhání systému. S tím souvisí i absence efektivního dohledu nad uloženými opatřeními. Aktivita Komise po vydání rozhodnutí je tak víceméně omezena na oficiální zasílání dopisů dotčeným státům, jež nabádá k dodržování závazků vyplývajících z Charty.

2.3.2 Stížnosti států vůči jinému státu

Právo podávat ke Komisi stížnosti náleží také státům, avšak celý proces je v Africké chartě a jednacím řádu upraven odlišně. Pokud má jeden stát závažné důvody domnívat se, že jiný smluvní stát porušuje ustanovení Africké charty, má dvě možnosti, jak dosáhnout nápravy.

Podle prvního postupu informuje vedle předsedy Komise Africké unie a předsedy Komise přímo druhý stát, o jehož prohřešku je přesvědčen.⁹³ Poté mají oba státy tři měsíce na objasnění celé situace a případné zjednání nápravy. Pokud se ani po této době nedosáhne řešení, které by pro obě strany sporu dostačující, mají oba státy právo obrátit se na Komisi.⁹⁴ O tomto svém kroku mají informační povinnost vůči druhému státu.

⁹² Bod 109, African Commission: Rules of procedure. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/rules-of-procedure-2010/rules_of_procedure_2010_en.pdf.

⁹³ Čl. 47 African charter on human and peoples rights.

⁹⁴ Čl. 48 African charter on human and peoples rights.

Pokud se nechce stát vydat cestou bilaterálních jednání s druhou stranou, může využít druhé, přímější možnosti. Procedura je ve své podstatě stejná, pouze je vynechána ona tříměsíční lhůta určená pro urovnání sporu skrze diplomatická jednání.⁹⁵

Samotná přípustnost a procedura mají určité společné rysy s podáváním stížností jednotlivci a organizacemi. Jde zejména o podmínku nutnosti vyčerpání všech dostupných místních prostředků, které mohou zajistit nápravu situace právní cestou.⁹⁶ Tento předpoklad není nutno splnit za okolností, které jsou již popsány u předchozího typu stížnosti. Při řízení před Komisí mohou státy také prezentovat své pohledy na věc buď psanou nebo ústní formou.⁹⁷ Komise je naproti tomu oprávněna požadovat po zúčastněných státech všechny relevantní informace.⁹⁸

Pokud není docíleno dohody, která by byla v souladu s principy Africké charty, Komise připraví zprávu, kterou prezentuje Shromáždění. V případech, které Komise uzná za vhodné, jsou součástí zprávy také doporučení, která mají vést k nápravě vzniklého stavu.

2.3.3 Podávání zpráv Komisi

Podávání zpráv Komisi je po státech vyžadováno nejen na základě Africké charty, ale také na základě Protokolu o právech žen v Africe.⁹⁹ Vypracováním zpráv mají státy možnost prezentovat dosažené úspěchy a pokrok na poli ochrany lidských práv. Na druhé straně má stát příležitost pomocí dialogu vedeného s Komisí odhalit své nedostatky, a směřovat tak k efektivnímu naplnění cílů Africké charty a zmíněného protokolu. Existují dva druhy zpráv. Počáteční zprávu podává stát dva roky po přistoupení k dokumentu, a tato zpráva tvoří jakýsi odrazový můstek pro budoucí dialog. Po počáteční zprávě již mají v intervalu dvou let následovat pravidelné zprávy. Aby bylo v každé zprávě dosaženo relevantního obsahu, byly Komisí vydány v průběhu existence tohoto institutu obecné zásady podávání zpráv, které slouží jako vodítko vypracování. Na jejím vzniku by se mělo podílet co největší množství tamních státních orgánů, aby byla zaručena určitá komplexnost.

⁹⁵ Čl. 49 African charter on human and peoples rights.

⁹⁶ Čl. 50 African charter on human and peoples rights.

⁹⁷ Čl. 51 African charter on human and peoples rights.

⁹⁸ "Tamtéž".

⁹⁹ VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op cit., str. 349.

Veřejného projednání vypracované zprávy se na půdě Komise účastní mimo obou zúčastněných stran také nevládní neziskové organizace, národní instituce ochrany lidských práv, představitelé států a další pozvané osoby. Nicméně pouze členové Komise mohou představitelům státu pokládat dotazy. Pokud stát nepošle na projednání své zástupce, odloží se projednání zprávy na příští schůzi. Nedostaví-li se zástupci státu ani na další projednání, má Komise právo projednat zprávu bez jejich přítomnosti. Tímto pravidlem se má zamezit neustálému odkládání projednání zpráv, jejímž důsledkem je pouze zdržování celého procesu, k čemuž také v minulosti docházelo.¹⁰⁰ Po projednání a zvážení zprávy, zformuluje Komise tzv. závěrečné postřehy,¹⁰¹ které je povinna do třiceti dnů doručit státu podrobenému zkoumání a poté také zveřejnit na svých internetových stránkách.

Ačkoliv by mělo být povinností státu podávat tyto pravidelné zprávy, z oficiálních stránek Komise vyplývá, že k březnu 2013 mělo pouze šest států v tomto směru vůči Komisi splněno.¹⁰² Naopak dvojnásobný počet států nedodal Komisi ani jednu svou zprávu.¹⁰³ Tuto neaktivitu lze zřejmě přičítat hlavně obecné neochotě států řešit své vlastní nedostatky a ještě na ně veřejně upozorňovat. Bohužel jediná cesta jak z pohledu Komise státy k aktivitě přimět, je obesílat je pravidelně dopisy, ve kterých jsou připomínány jejich závazky. S touto problematikou také souvisí reakce států na případné výtky. Komise i zde postrádá jakoukoliv formu donucení, a reálná spolupráce s Komisí tak záleží zcela na vůli prověřovaného státu. Poté již nezbývá než spoléhat na politický tlak, který mohou vyvinout orgány Africké unie.

2.3.4 Ostatní mechanismy podpory lidských práv

Vcelku omezený úspěch mechanismu podávání pravidelných zpráv mohl být důvodem vzniku dalších doplňkových speciálních mechanismů. Mezi tyto mechanismy lze řadit institut Zvláštního zpravodaje, pracovní skupiny a výbory, což jsou podpůrné orgány Komise, které vykonávají její mandát.¹⁰⁴

¹⁰⁰ „Tamtéž“, str. 363.

¹⁰¹ „Concluding observations“.

¹⁰² Angola, Pobřeží slonoviny, Demokratická republika Kongo, Nigérie, Saharská arabská demokratická republika a Súdán, [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.achpr.org/states/stats/>.

¹⁰³ „Tamtéž“.

¹⁰⁴ VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op. cit., str. 369.

Mandát zvláštního zpravodaje pro určitou blíže definovanou problematiku vykonává vždy jeden z Komisařů, který byl na tuto pozici ustaven. Vznik tohoto institutu je spojen s rokem 1993, kdy s návrhem na ustavení Zvláštního reportéra ve věcech mimoprávních, hromadných a svévolných poprav přišla nevládní organizace Amnesty International. I díky situaci ve Rwandě byl již roku 1995 schválen jeho mandát.¹⁰⁵ Toto včasné ustavení jen - a nejen dle nejen mého názoru¹⁰⁶ - demonstruje, že i Komise si byla vědoma selhání v řešení rwandské genocidy, a tato pozice by měla do budoucna pomoci podobným situacím zabránit. Zvláštní zpravodaj pro mimoprávní, hromadné a svévolné popravy byl ovšem zrušen roku 2001 a dnes tato agenda spadá pod zvláštní pracovní skupinu. V březnu roku 2013 tak pod Komisí fungovalo pět oficiálních zvláštních zpravodajů: Zvláštní zpravodaj pro svobodu projevu a přístup k informacím, Zvláštní zpravodaj pro vězeňství a podmínky zadržování, Zvláštní zpravodaj pro ochranu lidských práv, Zvláštní zpravodaj pro uprchlíky, osoby hledající azyl, migrující osoby a vysídlené osoby a Zvláštní zpravodaj pro práva žen. Jejich mandát je vždy přesně stanoven, a pravomoci jednotlivých zpravodajů se tak liší v závislosti na druhu problematiky, kterou se mají zabývat. Obecně lze říci, že nejsou nadáni žádnými silnými pravomocemi, a jejich role je tak spíše ve sbírání a opatrování informací vztahujících se k dané problematice¹⁰⁷ a vedení dialogu se zúčastněnými stranami.

Pracovní skupiny a výbory jsou na rozdíl od zpravodajů kolektivními orgány. Vedle samotných komisařů jsou složeny i z nezávislých expertů na lidská práva, a tím zajišťují i určitou nezávislost svých pracovních výstupů na samotné Komisi. V současné době působí na poli lidských práv dva výbory: Výbor pro prevenci mučení v Africe a Výbor pro ochranu práv osob nakažených virem HIV a ostatních osob ohrožených a zranitelných ve vztahu k HIV. Jejich úkoly a pravomoci jsou podobné jako v případě Zvláštních zpravodajů. Zahrnují mapování situace, komunikace se státy, udělování doporučení apod. Pracovních skupin je založeno sedm. Mandát jednotlivých skupin zahrnuje obecné zkoumání ekonomických, sociálních a kulturních práv, již zmíněný boj proti mimoprávnímu, hromadnému a svévolnému zabíjení, ochranu práv starých a

¹⁰⁵ "Tamtéž", str. 371.

¹⁰⁶ "Tamtéž".

¹⁰⁷ I s pomocí zvláštních vyšetřovacích misí.

postížených osob a mnoho dalších témat týkajících se lidských práv. Hlavní náplní je poté sběr informací a formulace možných řešení stávajících problémů.

Posledním nástrojem Komise, kterému přiřadím význam na poli ochrany lidských práv, je její pravomoc vydávat rezoluce. Rezoluce mohou být reakcí na jednání konkrétního státu, které Komise shledá nepřijatelným nebo alespoň znepokojujícím, ale může se jejich pomocí vyjadřovat také k obecným lidskoprávním otázkám. Tato pravomoc je potřebným nástrojem v situacích, kdy i přes porušování lidských práv není před Komisí vedeno v dané věci žádné řízení. Prostřednictvím rezolucí tak může Komise zřetelně demonstrovat své pochybnosti, popř. nesouhlas s nastalou situací.

2.4 Africký soud pro lidská práva a práva národů

Jako soudní orgán v pravém slova smyslu je na africké regionální úrovni lidskoprávní ochrany začleněn Africký soud pro lidská práva a práva národů. Soud vznikl stejně jako Komise na půdě tehdejší Organizace africké jednoty. Jeho základním aktem se stal Protokol o založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů, jež se vztahuje k Chartě. Protokol byl přijat v roce 1998 a v účinnost vešel až na půdě vzniknuvší Africké unie v roce 2004. Podmínkou pro zmíněnou účinnost byla ratifikace nejméně 15 států Africké unie. Soud sídlí v severotanzanském městě Arusha a skládá se z 11 soudců, pocházejících z participujících států. V současné době počet ratifikací zřizovacího aktu dosáhl počtu 26.¹⁰⁸ První skupina soudců byla zvolena v lednu roku 2006, přičemž až do roku 2008, kdy obdržel první stížnost, se Soud zabýval zejména provozními a administrativními záležitostmi.¹⁰⁹ Zřízením tohoto orgánu se systém v Africe přiblížil systému fungujícímu například v Evropě, co se teoretické konstrukce týče.

2.4.1 Jurisdikce soudu v otázce sporů

Dle svého zakládajícího aktu má Soud pravomoc rozhodovat o kauzách týkajících se aplikace nebo interpretace Africké charty, Protokolu, ale také jakéhokoliv relevantního nástroje ochrany lidských práv, jehož je stát signatářem.¹¹⁰ Takto široce definovaná

¹⁰⁸ Dostupné z: www.african-court.org.

¹⁰⁹ MGIMBA, Lucky M. a Stephen J. WATERS. Jurisprudential Analysis of the African Court on Human and Peoples' Rights: From 2004 to 2010. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2012. str. 18.

¹¹⁰ Čl. 3, Protocol to the african charter on human and peoples' rights on the establishment of an african court on human and peoples' rights.

pravomoc ovšem kromě interpretačních problémů může přinášet i potíže při aplikaci. Profesor Viljoen upozorňuje na rozpor v případě Soudu a smluvních systémů spadajících pod OSN, konkrétně u Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Zvláštním orgánem pro zajištění jeho dodržování je Výbor Spojených národů pro lidská práva. V případech, kdy je porušujícím státem členský stát Africké unie, který ratifikoval Protokol o založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů, by se ovšem mohl stěžovatel obrátit také na Soud.¹¹¹ Tato konkurence dvou institucí jistě není ideální, již jen pro možné rozpory v interpretaci ustanovení Paktu. Pokud tuto konkurenci členské státy v budoucnu neodstraní dodatkem, bude pouze na judikatuře Soudu, aby restriktivně vyložil ustanovení čl. 3 a konkurenci vyloučil. Prostor vidím zejména ve vágní formulaci "relevantní nástroj". Lze nicméně ocenit snahu o pokrokovost, která ve své koncepci může být inspirativní i pro ostatní regionální systémy.

Přístup k Soudu je primárně definován pro Komisi, členské státy, a pro africké mezinárodní mezivládní organizace. Členské státy mohou předstupovat před Soud v následujících případech: stát, který podal stížnost Komisi, stát, proti němuž byla podána stížnost ke Komisi a stát, jehož příslušník je obětí porušení lidských práv. Poslední možnost v sobě nese určité výkladové potíže. Není totiž přesně stanoveno, zda postačí přesvědčení daného státu, že jeho občan se stal obětí a byla porušena jeho práva, nebo zda se tato možnost stejně jako předchozí vztahují k řízení před Komisí a stát by byl k podání oprávněn pouze na základě nálezů Komise, který by takové porušení práv vymezil.¹¹² To, zda převládne širší nebo užší výklad se prozatím z judikatury Soudu nedá vypožorovat, jelikož se zatím žádný stát přímo na Soud neobrátil. Sekundárně je dána možnost i jednotlivcům a nevládním organizacím, nikoliv však všem. Aby se mohl jednatlivec přímo obrátit na Soud, musí stát, jehož je příslušníkem, učinit deklaraci, kterou je jednotlivcům přímý přístup k soudu umožněn.¹¹³ Druhá možnost jednotlivce, jak svou stížnost dostat před Soud, je podání stížnosti Komisi, která může věc dále předložit Soudu. K listopadu roku 2013 zmíněnou deklaraci učinilo pouze 7 států,¹¹⁴ z

¹¹¹ VILJOEN, Frans. *International human rights law in Africa*. op. cit., str. 437.

¹¹² „Tamtéž“, str. 433-434.

¹¹³ Čl. 5 a čl. 34, Protocol to the african charter on human and peoples' rights on the establishment of an african court on human and peoples' rights.

¹¹⁴ Dostupné z: www.african-court.org, jedná se o tyto státy: Burkina Faso, Malawi, Mali, Tanzanie, Ghana, Rwanda a Pobřeží slonoviny.

čehož se dá usuzovat, že přístup jednotlivců bude prozatím zajišťovat především Komise. Deklarace dle Protokolu umožňuje přímý přístup k Soudu také pro nevládní organizace, které mají před Komisí status pozorovatele. Požadavek na výslovnou deklaraci k umožnění přímého přístupu jednotlivců a vybraných nevládních organizací může být chápán jako určitá ochrana před neúměrným přívalem stížností a zahlcení Soudu, existují i krajní názory, které toto opatření považují za porušení práva na spravedlnost a popření samotného účelu Soudu.¹¹⁵ I když se s tímto krajním názorem neztotožňuji, určitým paradoxem jistě zůstává, že ačkoliv byl Soud ustaven k doplnění ochranného mandátu Komise, jednotlivci a nevládní organizace, kteří by právě měli být primárně uživateli této ochranné funkce nemají k Soudu automatický přístup.¹¹⁶

2.4.2 Poradní funkce

Kromě rozhodování sporů je Soud vybaven také poradní funkcí. Dle článku 4 Protokolu může na žádost členského státu Africké unie, Africké unie samotné, jakéhokoliv jejího orgánu nebo jakékoliv africké organizace uznané Unií poskytnout stanovisko ke všem právním záležitostem týkající se Charty nebo jiného relevantního lidskoprávního nástroje. Omezení spočívá v zákazu podávat stanoviska k záležitostem, které jsou ve stejné době zkoumány Komisí. Jelikož přímo v Protokolu je zdůrazněn požadavek na zdůvodnění stanoviska včetně zakotvení práva každého soudce na publikaci separátního vota,¹¹⁷ chápu tuto funkci jako důležitou součást celého systému. Na půdě Soudu tak mohou být otevírány otázky, které mají šanci ovlivnit ochranu lidských práv, aniž by došlo k nějakému konkrétnímu sporu.

2.5 Shrnutí regionálního stupně

Na africkém kontinentu zastává Africké unie nezastupitelnou roli. Jelikož se jedná o jakési celoafrické plénum a zároveň disponuje legislativní i výkonnou mocí, tvoří těleso, na kterém je nejen možno projednávat lidskoprávní témata, ale zároveň i zajišťovat účinnou nápravu na poli mezinárodního práva. Z této mezinárodní organizace

¹¹⁵ MGIMBA, Lucky M. a Stephen J. WATERS. *Jurisprudential Analysis of the African Court on Human and Peoples' Rights: From 2004 to 2010.* op cit., 10-11.

¹¹⁶ „Tamtéž“.

¹¹⁷ Čl. 4, Protocol to the african charter on human and peoples' rights on the establishment of an african court on human and peoples' rights.

regionálního charakteru pak můžeme odvozovat dva stěžejní orgány. Africkou komisi pro lidská práva a práva národů, kvazisoudní orgán, který funguje již řadu let a díky své rozhodovací praxi se těší nepochybnému uznání, a soudní orgán Africký soud pro lidská práva a práva národů, který působí podstatně kratší dobu a prozatím také s odlišnými výsledky. Za ohnisko mezinárodněprávní úpravy v Africe pak můžeme považovat Africkou chartu pro lidská práva a práva národů, která plní roli obecné normy a je podkladem pro činnost mezinárodních organizací a jejich orgánů.

3. Subregionální systémy ochrany lidských práv

Subregionální úroveň systému ochrany lidských práv je oproti regionální úrovni odlišná v jedné základní věci. Všechny relevantní organizace byly zakládány zejména za účelem pozvednout hospodářskou a politickou situaci mnohých států.¹¹⁸ Dle dat Světové banky k roku 2010 žilo v celé subsaharské Africe 48,5 % lidí pod příjmovou úrovní 1,25 dolaru na den, čili pod hranicí extrémní chudoby. Dalších přibližně 20% obyvatel žilo z příjmu mezi 1,25 a 2 dolary denně.¹¹⁹ V takovýchto podmínkách se mi jeví jako logické, že k regionálnímu sdružování států pod hlavičkou mezistátních organizací bude docházet ve jménu zlepšení ekonomické situace jednotlivých členů. Také kvůli již dříve zmíněnému nepřirozenému určení hranic jednotlivých států koloniálními mocnostmi je důležitá spolupráce na regionální úrovni, kde je možno pomocí např. volného pohybu osob a svobody usazování význam mezistátních hranic do jisté míry relativizovat.

Africký kontinent se tradičně dělí na 4 regiony: Severní Afriku, Východní a Jižní Afriku, Centrální Afriku a Západní Afriku; toto rozdělení z větší části odráží i územní rozložení jednotlivých organizací. Ačkoliv existuje minimálně 14¹²⁰ regionálních sdružení, Shromáždění Africké unie svým rozhodnutím z roku 2006 uznalo 8 organizací a zároveň vyhlásilo moratorium na rozšiřování tohoto seznamu.¹²¹ Jmenovitě se jedná o Economic Community of West African States (ECOWAS), Common market of East and Southern Africa (COMESA), Economic Community of Central African States (ECCAS), Southern African Development Community (SADC), Inter-Governmental Authority for Development (IGAD), Arab Maghreb Union (AMU), Economic Community of Sahelo-Saharan States (CEN-SAD) a East African Community (EAC).

¹¹⁸ FAIX, Martin. Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diference: Poliferation of Human Rights Protection Mechanism on the African Continent - Development and Implications. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-54-5. str. 31.

¹¹⁹ Dostupné z: data.worldbank.org.

¹²⁰ VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op. cit., str. 474.

¹²¹ Decision on the moratorium on the recognition of regional economic communities: DOC.EX.CL/278(IX). [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

3.1 Zakotvení ochrany lidských práv ve smlouvách ustavujících regionální organizace

Základní dokumenty zpravidla určují cíle a směřování dané organizace, uplatněné vůdčí principy a ideje. Ačkoliv jak již bylo zmíněno výše, motivace k jejich vzniku byla zpravidla jiná, než samotná ochrana lidských práv v regionu, přesto v některých dokumentech ustanovení o nezbytnosti ochrany lidských práv najdeme. Jak je patrné z následujícího textu, svůj nepřímý vliv na ustanovení smluv má přijetí Africké charty, na čemž je patrný další význam tohoto stěžejního dokumentu.

3.1.1 Smlouva o EAC

Smlouva o založení EAC hovoří ve svých základních ustanoveních o lidských právech celkem na třech místech. První ustanovení najdeme již v článku 3 týkajícím se přijímání států za člena organizace, čili jeho praktický dopad nesouvisí přímo s podporou ochrany práv jednotlivců. Nicméně ustanovení, že uchazeč o členství musí dodržovat obecně přijaté principy dobrého vládnutí, demokracie, vlády práva, lidských práv a sociální spravedlnosti jistě není v kontextu organizace zcela irelevantní. A dále, podpora a ochrana lidských práv spolu s pojmy jako demokracie, vláda práva atd. je zařazena přímo do základních principů na kterých organizace stojí. Toto ustanovení zahrnuje odkaz přímo na Africkou chartu. Do článku 7, hovořícího naopak o principech, na kterých je založeno samotné fungování EAC, je zahrnut mimo jiné závazek členského státu týkající se dodržování celosvětově uznaných lidskoprávních standardů.¹²²

3.1.2 Smlouva o SADC

Již v preambuli této smlouvy je zřetelně stanoveno, že jedním z prostředků subregionální integrace je vedle garance demokracie a vlády práva také dodržování lidských práv. Mimo to SADC v článku 4 zakladatelského aktu stanovuje lidská práva, demokracii a vládu práva za jeden ze svých vůdčích principů.¹²³

¹²² Čl. 3, čl. 6 a čl. 7, Treaty establishing the East African Community. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.eac.int.

¹²³ Čl. 4 Treaty of the Southern African Development Community. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.afrimap.org.

3.1.3 Smlouva o ECOWAS

Také ve smlouvě zakládající ECOWAS je mezi základními principy organizace stanovena podpora a ochrana lidských práv, upřesněná odkazem na Africkou chartu.¹²⁴

3.2 Ostatní aktivity, dokumenty a instituce spjaté se subregionálními organizacemi

V této podkapitole bych rád věnoval prostor konkrétním aktivitám jednotlivých organizací, které mohou mít vliv na zlepšení stavu lidských práv na regionální úrovni. Důvodem zmíněných aktivit může být snaha o potlačení konkrétních nebezpečných nemocí nebo nežádoucích trendů, někdy ovšem stojí pouze na obecných ustanoveních mezinárodní smlouvy, jak demonstruji na případu soudů vybraných organizací.

3.2.3 Soudní orgány

Soud pro EAC vznikl na základě smlouvy o EAC, kde je mu věnována celá kapitola 8. Jedná se o dvouinstanční orgán, jehož účelem je zajistit dodržování práva na základě interpretace a aplikace zřizovací smlouvy.¹²⁵ Ve zřizovací smlouvě, jak jsem již uvedl, jsou přímo odkazy na ochranu lidských práv, nicméně smlouva ve svém ustanovení článku 27 svou jurisdikci dále upřesňuje. Smlouva do budoucna předpokládá zahrnutí lidskoprávní agendy, ovšem podmiňuje jí přijetím dodatečného protokolu. Tento protokol zatím přijat nebyl. Ačkoliv se soud věnuje zejména ekonomickým sporům, najdeme mezi jeho rozhodnutími i případy, kdy rozhodoval o otázkách lidských práv, což se může jevit v rozporu se zněním článku 27. Stěžejní je rozhodnutí v případě "Katabazi and 21 others vs Secretary general of the EAC and the attorney general of the republic of Uganda" z roku 2007. Soud připustil, že vzhledem k ustanovení článku 27 sice nemá bez dalšího jurisdikci v případech porušování lidských práv, ovšem jurisdikce nad dodržováním smlouvy EAC jako celku tímto není dotčena. Čili pokud je mezi základními principy organizace zdůrazněna vláda práva a dodržování lidských práv, vztahuje se jurisdikce soudu i na případy porušování těchto principů. Dá se očekávat, že tato agenda soudu bude ještě nějakou dobu narůstat, což dokládá i další letošní stížnost

¹²⁴ Čl. 4 Treaty of ECOWAS. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.ecowas.int.

¹²⁵ Čl. 23 Treaty establishing the East African Community. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.eac.int.

ve věci "Prof. Nyamoya Francois vs the Republic of Burundi", jejímž obsahem je znemožnění svobody pohybu stěžovatele.¹²⁶

Soud pro ECOWAS se od ostatních soudů regionálních organizací odlišuje svým silným mandátem pro řešení sporů v oblasti ochrany lidských práv. Založen byl roku 1991 protokolem o vzniku soudu společenství,¹²⁷ ovšem přímého doplnění jurisdikce na ochranu proti porušování lidských práv se dočkal až přijetím doplňujícího protokolu roku 2005. V doplňujícím protokolu je také výslovně zakotveno právo jednotlivců obracet se na soud v případě porušení jejich lidských práv za podmínky, že stížnost nebude anonymní a že řízení ve stejné věci nebylo zahájeno před jiným mezinárodním soudním orgánem.¹²⁸ Z již rozhodnutých sporů je patrné, že ochrana lidských práv představuje podstatnou část všech případů a ze soudu tak činí dle mého hodnocení nejdůležitější subregionální soudní orgán. I z tohoto důvodu jsem zařadil rozbor vybraných rozhodnutí do páté kapitoly.

Tribunál pro SADC také vznikl na základě protokolu k zřizovacímu aktu organizace.¹²⁹ I on ve svých nálezech ve sporech týkajících se ochrany lidských práv stavěl na základních ustanoveních smlouvy, která jsou zmíněna výše. Tribunál v případech "Campbell v. Zimbabwe", "Tembani v. Zimbabwe" a "Gondo and others v. Zimbabwe" třikrát vyhověl stížnostem jednotlivců na porušování základních práv a svobod, což vyvolalo nevoli prezidenta Zimbabwe Roberta Mugabeho. Nejdříve se na summitu v roce 2010 zasadil o prozatímní pozastavení činnosti tribunálu za účelem přezkoumání jeho mandátu a následně bylo roku 2012 na summitu rozhodnuto o odejmutí pravomoci nad rozhodováním o stížnostech jednotlivců směřujících proti jejich vládám.¹³⁰ Těmto třem případům, které stojí za nešťastným vývojem na půdě SADC, je věnována část páté kapitoly. Tribunál tak nyní může rozhodovat pouze spory mezi členskými státy navzájem, čímž je jeho lidskoprávní význam prakticky potlačen.

¹²⁶ Republic of Burundi Sued over Arrest and Detention of Citizen. In: [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: http://www.eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=1403:republic-of-burundi-sued-over-arrest-and-detention-of-citizen-&catid=146:press-releases&Itemid=194.

¹²⁷ Protocol on the community court of justice A/P.1/7/91. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.courtecowas.org.

¹²⁸ Supplementary protocol A/SP.1/01/05. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: www.courtecowas.org.

¹²⁹ Protocol on the Tribunal and Rules. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: www.sadc.int.

¹³⁰ Selfish JZ allowed Mugabe to kill SADC Tribunal. In: FABRICIUS, Peter. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.iol.co.za/news/africa/selfish-jz-allowed-mugabe-to-kill-sadc-tribunal-1.1479714#.UojDosS9Tts>. VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. op. cit., str. 499-500.

3.2.4 Aktivity podporující a chránící práva jednotlivce

Palčivým problémem afrického kontinentu je výskyt HIV/AIDS. Dle statistik žilo v roce 2009 34 % všech lidí nakažených virem HIV v 10 státech jižní Afriky.¹³¹ Není proto divu, že se boj proti tomuto viru a následné nemoci AIDS stal důležitou agendou SADC, což dokazuje například dodatek smlouvy z roku 2001, kde je boj proti HIV/AIDS začleněn mezi cíle organizace. U ostatních organizací se povětšinou aktivita proti boji s touto smrtelnou nemocí promítá do přijímání interních strategických plánů, které slouží jako rámec pro společný postup členských států.¹³²

Další významnou lidskoprávní agendou je nucená migrace většího počtu osob. Důvodem této migrace mohou být zejména chudoba, demografické a ekonomické nerovnováhy, konflikty, environmentální faktory nebo humanitární katastrofy. Tento problém se týká především východní a centrální Afriky, čili největší aktivitu vyvíjejí organizace IGAD a ICGLR (International Conference on the Great Lakes Region), která reprezentuje skupinu subregionálních afrických organizací oficiálně neuznanou Africkou unií. Právě na půdě ICGLR byl roku 2006 přijat Protokol pro ochranu a pomoc vysídleným lidem,¹³³ dokument zaručující základní práva všech vysídlených osob od zajištění základní bezpečnosti a materiální pomoci nezbytné pro přežití jako je voda, potraviny, příbytek apod. až po požadavky na harmonizaci právních řádů členských států a vytvoření monitorovacího mechanismu.

Neméně důležité jsou programy organizací zaměřené proti různým typům diskriminace. Významnou roli mezi nimi hraje snaha o zrovnoprávnění žen a obecně genderové otázky. Za tímto účelem bylo pod hlavičkou ECOWAS založeno Centrum pro genderový rozvoj se sídlem v senegalském Dakaru. Kromě snahy o samotnou ochranu práv žen je nutno ocenit také snahu o sběr relevantních dat, která jsou nutná pro vymezení hlavních problémů. Za stěžejní dokument zabývající se rovností pohlaví považují SADC protokol pro gender a rozvoj.¹³⁴ Protokol upravuje kromě otázek známých z evropského prostředí, jaké reprezentuje např. český antidiskriminační

¹³¹ Dle informací dostupných z: www.unaids.org.

¹³² Např. EAC HIV & AIDS Strategic Plan 2007 – 2012.

¹³³ Protocol on the Protection and Assistance to Internally Displaced Persons. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: www.internal-displacement.org.

¹³⁴ SADC Protocol on Gender and Development. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: www.sadc.int.

zákon,¹³⁵ také rovné postavení muže a ženy v rodině,¹³⁶ včetně závazku stanovení minimálního věku pro možnost uzavření manželství na 18 let nebo ochranu zvláštních práv vdov a vdovců.¹³⁷ Členské státy SADC se zavázali ustanovení implementovat do svých vnitrostátních řádů do roku 2015. V článku 12 se dokonce státy zavázaly, že budou usilovat o naplnění kvóty 50 %, pokud jde o zastoupení žen ve vedoucích funkcích veřejného i soukromého sektoru. Hraniční datum je zde také 1. 1. 2015. Z formulace "budou usilovat" je sice cítit relativizace tohoto závazku, nicméně stále se jedná z mého pohledu o pokrokové ustanovení, které je nutno chápat jako vytyčení budoucího směřování celého regionu.

3.3 Shrnutí subregionálního stupně

Afrických subregionálních organizací je větší počet a pokrývají víceméně celý kontinent. Ačkoliv většina nedosahuje většího významu v souvislosti s tématem práce, v případech East African Community (EAC), Southern African Development Community (SADC) a Economic Community of West African States (ECOWAS) lze vyzorovat agendu úzce spjatou s ochranou lidských práv. Zakotvení základních principů v zakládajících dokumentech a zřízení soudních orgánů vybavilo tyto organizace nástroji, kterými mohou stav lidských práv ve svém regionu aktivně zlepšovat. Regionální organizace mají díky nižšímu počtu členů předpoklady pružněji reagovat na aktuální problémy a v některých případech tak také učinily. Pokud se do budoucna ukáže panafrický systém jako nefunkční nebo nedostačující, existuje díky subregionálnímu stupni stále naděje, že ve vybraných oblastech budou pokračovat snahy o zlepšení tamního prostředí.

¹³⁵ Zákon č. 199/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů.

¹³⁶ Čl. 8 SADC Protocol on Gender and Development.

¹³⁷ Čl. 10 SADC Protocol on Gender and Development.

4. Pojetí lidských práv v kontextu afrického kontinentu a jeho regionální specifika

4.1 Konkrétní překážky efektivního lidskoprávního systému v Africe

Každý asi dokáže pojmenovat alespoň některé obecně známé potíže, se kterými se státy v Africe potýkají, a které mohou mít neblahý vliv na efektivní ochranu lidských práv. Překážky mohou vyvstávat ze specifického podnebí, zejména na území Saharské pouště a Sahelu, vzhledem k odlišným kulturním a náboženským tradicím nebo jako doznívající důsledky krvavých konfliktů. Nepostačující ekonomická síla většiny afrických států byla již zmíněna v kapitole věnující se subregionálním organizacím, a v mnoha situacích jistě stojí za neuspokojivou realizací obzvláště sociálních práv. V dnešním světě lze podle mého názoru při posuzování jakékoliv činnosti pouze velice těžko odhlížet od její finanční náročnosti a nákladů na její uskutečnění. Ekonomickou situaci států bych tedy pouze bez dalšího označil za jeden z problémů, jelikož zkoumání rozsahu propojení mezi ekonomickou silou státu a úrovní ochrany lidských práv zdaleka přesahuje rozsah a účel této práce.

Za další hendikep považuji kombinaci slabých centrálních vlád a působení militantních skupin, nespádajících do ozbrojených složek žádného oficiálního státu. Vzniká tak prostředí pro vytvoření oblastí nespádajících pod přímou jurisdikci žádného člana mezinárodního společenství s jehož existencí se pojí i mezinárodní závazky na poli lidských práv. Asi jen těžko si představíme, že by kdekoliv na evropském kontinentu existovalo území, které by nespádalo pod přímý vliv uznaného státu. V tomto mezinárodněprávním vakuu lze jen těžko očekávat plné dodržování mezinárodněprávních standardů ochrany lidských práv. Jako příklad může sloužit již v první kapitole zmíněný rwandský konflikt. Ačkoliv oficiálně byl konflikt ukončen již téměř před 20 lety, nestabilita vnesená do celého regionu je stále patrná. Na východní hranici Demokratické republiky Kongo v sousedství jezera Kivu se rozkládají provincie Nord-Kivu a Sud-Kivu, které přímo sousedí s Rwandou. Také proto se právě na jejich území v přímé reakci na rwandský konflikt vytvořily ozbrojené skupiny nazývané se Mai-Mai, nepodléhající moci centrální vlády. Jejich účelem bylo prvotně zabránit

pronikání jednotek FDLR,¹³⁸ poražených na území Rwandy. Ovšem i po tak dlouhé době od ukončení konfliktu na jimi ovládaném území Demokratické republiky Kongo operují a uplatňují svůj vliv.¹³⁹

Potírání všech forem otroctví může být na určitých místech Afriky ztíženo kulturními a náboženskými tradicemi. Jako konkrétní příklady mohou sloužit tzv. trokosi¹⁴⁰ a almadu. Trokosi je označení pro mladé dívky, které jsou poskytovány tradičním kněžím na území Ghany, Toga a Beninu jako vykoupení za zločiny mužských příslušníků jejich rodin. Mezi takto vykoupitelné zločiny patří mimo jiné vražda, cizoložství, krádež nebo pohlavní styk s trokosi.¹⁴¹ Dívky jsou poté nuceny pro tyto kněží pracovat na farmách a slouží také jako matky jejich dětí.¹⁴² Almadu je islámská náboženská praktika týkající se především oblasti západní Afriky, historicky označované jako Maghreb. Tradice zahrnuje odevzdávání dětí náboženskému vůdci a učiteli označovanému jako Marabu. Hlavním posláním takto odevzdaných dětí se poté stane žebrání almužen pro svého majitele, který je má plně ve své moci a rozhoduje o jejich osudu.¹⁴³ Ačkoliv se státy snaží dostát svým mezinárodněprávním závazkům, potírání tradičních institutů postupuje jen velmi pomalu.¹⁴⁴

V souvislosti s genocidou ve Rwandě vyvstává ještě jedna otázka, a to dodržování svobody projevu. V roce 2008 byl ve Rwandě přijat zákon proti genocidě.¹⁴⁵ Šíření ideologie genocidy je označeno za zločin, za který může být uložen až trest doživotí. Problematické je ovšem jeho vymezení; definice je natolik vágní, že může zahrnovat různé, ať již ústní nebo písemné projevy. Zcela nepřipustně je kriminalizováno jakékoliv vyjádření, ve kterém by jeho autor rozdělával osoby včetně sebe samého na Hutuy a Tutsie. Povoleno je pouze označení Rwand'an.¹⁴⁶ Tento zákon

¹³⁸ „Democratic Forces for the Liberation of Rwanda“.

¹³⁹ Např. v Vice guide to Congo. [online]. [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: www.vice.com/vice-news/the-vice-guide-to-congo-full-length.

¹⁴⁰ V překladu "otroci bohů".

¹⁴¹ RWOMIRE, Apollo. African women and children: crisis and response. Westport, Conn.: Praeger, 2001, xxiii, 267 p. ISBN 02-759-6218-0. kapitola 5.

¹⁴² NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. The African human rights system: its laws, practice, and institutions. op. cit., str. 89.

¹⁴³ "Tamtéž".

¹⁴⁴ RWOMIRE, Apollo. African women and children: crisis and response. op. cit., str. 91.

¹⁴⁵ Law N° 18/2008 of 23/07/2008 Relating to the Punishment of the Crime of Genocide

Ideology [Rwanda], N° 18/2008, 23 July 2008, dostupné z:

<http://www.refworld.org/docid/4acc9a4e2.html> [cit. 2013-11-19].

¹⁴⁶ The limits of free speech in Rwanda. In: KINZER, Stephen. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/commentisfree/libertycentral/2010/mar/02/rwanda-free-speech-genocide>.

si vysloužil kritiku od rwandských lidskoprávních organizací i mezinárodních nevládních organizací a zcela jistě se dostává do rozporu se svobodou projevu.¹⁴⁷

Právo vlastnit majetek je základním prostředkem seberealizace jednotlivce. Přesto je v některých afrických státech pro ženy toto právo ve značné míře omezeno tím, že ženy nejsou způsobilé dědit majetek, a to ani po svých vlastních rodičích.¹⁴⁸

Na poli nerespektování práva na zdraví jednotlivce je pro Afriku typická další nežádoucí praktika vycházející z kulturní tradice, a to ženská obřízka. Již samotné anglické označení používané Světovou zdravotnickou organizací "female genital mutilation", volně přeloženo jako "mrzačení ženských genitálií", zdůrazňuje nepříznivý vliv tohoto zákroku na zdraví ženy. Ženská obřízka stále přežívá zejména díky tradici související s přechodem dívky v dospělou ženu a vymezující její způsobilost uzavřít manželství. Kromě této zvyklosti panuje ovšem mnoho dalších důvodů opírajících se o psychosexuální, náboženské, sociologické, hygienické a estetické důvody. Předmětem úsilí států se tak stala osvěta obyvatelstva zaměřená na vyvracení mýtů a medicínsky doložených nepravd a zajištění práva na zdraví ženy.¹⁴⁹

4.2 Specifika stěžejního dokumentu - Africké charty

V době vzniku Africké charty již existovaly dokumenty obsahující výčty lidských práv. Z již tehdy účinných dokumentů celosvětového charakteru - Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Mezinárodního paktu o ekonomických, sociálních a kulturních právech -, nebo regionálního charakteru - Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Americké úmluvy o lidských právech - tak mohli autoři Africké charty čerpat inspiraci. Charta se však nestala pouhou kopií starších dokumentů, nýbrž obsahuje i ustanovení, která lze přisoudit odlišnému pohledu kontinentu na tuto problematiku.

Již z preambule je patrné, ke kterému kontinentu se dokument váže. Zvláště zdůrazněna je nutnost potlačení všech forem kolonialismu. Cílem má být dosažení

¹⁴⁷ Amnesty International, Safer to Stay Silent: The Chilling Effect of Rwanda's Laws on 'Genocide Ideology' and 'Sectarianism', 31 August 2010, AFR 47/005/2010, dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4c7c90552.html> [cit. 2013-11-19].

¹⁴⁸ NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orulu. The African human rights system: its laws, practice, and institutions. op. cit., str. 120.

¹⁴⁹ MOMOH, Ed. by Comfort. Female genital mutilation. Repr. Abingdon: Radcliffe, 2005. ISBN 18-577-5693-2. str. 9-11.

stavu, který je nazýván jako "úplné osvobození Afriky",¹⁵⁰ brojící proti kolonialismu, ale také neokolonialismu, apartheidu a sionismu, což je dalším praktickým příkladem stále velkého vlivu historických událostí i na současnou mezinárodněprávní úpravu. Zcela netradičně se v dokumentu na ochranu lidských práv a práv národů v preambuli objevil i požadavek na odstranění agresivních vojenských základů cizích států.¹⁵¹ Dalším stěžejním bodem preambule je teze, že práva občanská a politická nemohou být oddělena od práv ekonomických, sociálních a kulturních a pouze uspokojivá ekonomická, sociální a kulturní práva garantují užívání práv občanských a politických.

Co dále zaujme pozorného čtenáře na první pohled, je vymezení nejen práv, ale také povinností jednotlivce. Myšlenka, že jednotlivec nemá pouze práva, ale také povinnosti se předtím objevila pouze ve formálně právně nezávazných dokumentech, ve Všeobecné deklaraci lidských práv¹⁵² a v Americké deklaraci práv a povinností člověka.¹⁵³

Druhá kapitola první části nejdříve definuje, vůči komu jednotlivec povinnosti má. Jedná se o povinnosti vůči jeho rodině, společnosti, státu, právně uznaným společenstvím a mezinárodnímu společenství.¹⁵⁴ Následuje podmínka upřesňující výkon subjektivních práv, kdy práva a svobody jednotlivce je možno vykonávat pouze s ohledem na práva ostatních, dále společné bezpečnosti, morálky a obecného zájmu.¹⁵⁵ Tento limit pouze odráží fakt, že žádné právo není absolutní. Úprava povinností je zakončena jejich výčtem: povinnost respektovat své bližní a vážit si jich, nedopouštět se žádné diskriminace a udržovat vztahy zaměřené na podporu, ochranu a posílení vzájemného respektu a tolerance, zajistit harmonický vývoj rodiny a povinnost pracovat na její soudržnosti a vážnosti, povinnost respektovat své rodiče a zaopatřovat je v případech nouze, sloužit národní komunitě podle svých fyzických a psychických schopností, neohrožovat bezpečnost státu, kterého je občanem, udržovat a posilovat národní a sociální solidaritu, udržovat a posilovat národní nezávislost a územní integritu svého státu a přispívat k jeho obraně, pracovat dle svých schopností a dovedností, platit

¹⁵⁰ "Total liberation of Africa".

¹⁵¹ "To dismantle aggressive foreign military bases".

¹⁵² Čl. 29 odst. 1, Universal declaration of human rights. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>.

¹⁵³ Kapitola 2, American declaration of rights and duties of man. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic2.american%20Declaration.htm>.

¹⁵⁴ Čl. 27 odst. 1 African charter on human and peoples rights. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf.

¹⁵⁵ Čl. 27 odst. 2 African charter on human and peoples rights.

daně, udržovat a posilovat kladné africké kulturní hodnoty, přispívat k podpoře morálního blahobytu společnosti, přispívat dle svých nejlepších schopností, vždy a na každé úrovni k podpoře a úspěchu africké jednoty.¹⁵⁶

Takto stanovené povinnosti se staly předmětem kritiky. Hlavním argumentem kritiků byla obava, že smluvní strany použijí tato ustanovení jako opodstatnění pro porušení lidských práv. Opačné hlasy celou novou koncepci braly jako přínos. Poukazovaly na fakt, že může přinést nový základ pro identifikaci jednotlivce se svými krajany, společností a státem a může být schopná vytvořit a vyvolat pocit národního uvědomění, pomocí národního uvědomění pak znovusjednotit jednotlivce a rozdílné národy v rámci moderního státu a znovuoobnovit vazby z prekoloniálního období.¹⁵⁷ Osobně nepovažuji stanovení povinností za negativní jev, jelikož vzhledem k současnému stavu dodržování lidských práv v Africe jsem nezaznamenal, že právě obsažení povinností v Africké chartě by mělo na práva jednotlivce a jejich případné porušování zásadní vliv. Na druhou stranu se neztotožňuji ani s prezentací této koncepce jako prostředku zásadního posunu v myšlení obyvatel Afriky. Odvážím se tvrdit, že většina obyvatel nemá ani základní znalosti o Africké chartě, a proto už jen z tohoto důvodu nemůže hrát svoji roli ve výše zmíněné cestě k modernímu státu a hojení ran po období kolonialismu. Což se ovšem v budoucnu může změnit.

Jako poslední z výčtu ustanovení hodných pozornosti, jsem zařadil pojetí kolektivních práv, konkrétně zařazení práva národů na nezávislost a možnost sebeurčení. Charta garantuje rovnost všech národů a zakazuje jakoukoliv nadřazenost jednoho národa nad druhý, již zmíněné právo na sebeurčení, právo svobodně nakládat se svým bohatstvím a přírodními zdroji, právo na rozvoj, právo na bezpečnost a konečně právo na příznivé životní prostředí.¹⁵⁸ Přítomnost této úpravy jistě není náhodná a bezesporu má za úkol pomoci členským státům vyrovnat se s koloniální minulostí, nicméně v době přijímání dokumentu již byla většina Afriky od nadvlády koloniálních mocností oprostěna. Vystává tedy otázka, jaký je praktický dopad začlenění zmíněných ustanovení? Ve frázích typu "odstranit všechny formy cizího ekonomického vykořisťování převážně praktikovaného mezinárodními monopoly" je

¹⁵⁶ Čl. 28 a 29 African charter on human and peoples rights.

¹⁵⁷ NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. The African human rights system: its laws, practice, and institutions. op. cit., str. 162-163.

¹⁵⁸ Čl. 19-24 African charter on human and peoples rights.

"nepřítel zvenku" vcelku konkrétně vymezen. Jak si ale vyložit větu "kolonizované a utiskované národy mají právo vymanit se z pout nadvlády"? Čistě jazykovým výkladem dojdeme k výsledku, že právní úprava se nevztahuje pouze na kolonizaci "zvenčí", ale i na jakoukoliv formu nadvlády jednoho národa nad jiným. Ve svém důsledku by takovýto výklad ale znamenal značnou nestabilitu v regionu, který si v 60. letech minulého století pracně vydobyl nezávislost. Jistě najdeme mnoho třecích ploch, typicky Západní Saharu, Katangu, Biafru. Ani v jednom případě nemůže být pochyb, že tyto oblasti usilují o právo na sebeurčení, pro ně představovanou nezávislostí.¹⁵⁹ Určité světlo do výkladu práva na sebeurčení vnesla Komise v rozhodnutí případu "Kongres národů Katangy v. Zair" z roku 1995.¹⁶⁰ Komise uznala, že katangský národ má v souladu s článkem 20 právo na sebeurčení, ale jeho uplatnění neznamena pouze odtržení od tehdejšího Zairu za vyhlášení plné nezávislosti. Vypočetla, že kromě unitárního státu existují i jiné formy sebeurčení, např. lokální vláda, federace nebo konfederace. Při svém rozhodnutí vycházela z názoru, že je vázána principem suverenity a územní integrity Zairu, jakožto člena Organizace africké jednoty a smluvní strany Charty. Ve svém rozhodnutí tak neshledala žádné porušení Charty.

4.3 Definice práva na vodu jako základního lidského práva

Specifická situace v Africe se nedávno podepsala na globální ochraně lidských práv ještě v jednom ohledu. Na půdě Generálního shromáždění OSN došlo roku 2010 k přijetí rezoluce o lidském právu na vodu a hygienické zařízení,¹⁶¹ ve které je stanoveno právo na čistou pitnou vodu a přístup k hygienickému zařízení jako základní lidské právo, které je nezbytné pro plné užití života a všech ostatních lidských práv. Důvodem pro přijetí rezoluce byl fakt, že v roce jejího přijetí nemělo přístup k bezpečné pitné vodě 884 milionů lidí a 2,6 miliardy nemělo přístup k základnímu hygienickému zařízení. Zvláště na velkém počtu lidí bez přístupu k vodě se ve rozhodující míře podílí právě obyvatelstvo afrického kontinentu. Z dat Světové zdravotnické organizace

¹⁵⁹ Katanga vyhlásila nezávislost na Demokratické republice Kongo v roce 1960 a tato nezávislost se udržela až do roku 1963, Státu Biafra se totéž podařilo na území Nigérie v letech 1967-1970, Západní Sahara je sporné území, které si nárokuje Maroko, nicméně neovládá celou jeho rozlohu, kvůli rebelující frontě Polisario.

¹⁶⁰ Communication Katangese Peoples' Congress v Zair: 75/92 . [online]. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/16th/comunications/75.92/achpr16_75_92_eng.pdf.

¹⁶¹ Resolution 64/292 The human right to water and sanitation . [online]. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: www.un.org.

vyplývá, že v roce 2000 mělo přístup k kvalitnímu zdroji pitné vody¹⁶² v Africe pouze 57 % obyvatel, přičemž celosvětový průměr byl 82 %. Do roku 2011 se podíl Afričanů zvýšil na 64 % a celosvětový průměr na 89 %.¹⁶³ Součástí dokumentu je i stanovení cíle snížit do roku 2015 počet lidí žijící v takto nevyhovujících životních podmínkách na polovinu, což považuji za velmi ambiciózní plán. Nehledě na skutečné dopady definice práva na mezinárodní úrovni, se jedná zcela jistě o cestu správným směrem a je pozitivní, že mezinárodní společenství si nutnost řešení situace uvědomuje.

¹⁶² Kvalitní zdroj pitné vody je pro potřeby statistiky definován jako zdroj, který je chráněn proti vnějšímu znečištění.

¹⁶³ Data dostupná z: www.who.int.

5. Dosavadní praxe fungování vybraných institucí

Soudní a kvazisoudní orgány ochrany lidských práv jsou nezbytnými strážci dodržování mezinárodních závazků jednotlivých států. Bez jejich efektivního dohledu by celý systém ztrácel svoji sílu a stal by se jen pouhou sbírkou proklamací s minimálním reálným dopadem. Je potřeba zdůraznit, že za případnou nefunkčnost nenesou odpovědnost pouze jeho představitelé, ale zejména členské státy multilaterálních smluv na jejichž bázi byly orgány ustaveny. Na případu Tribunálu SADC jsem již prezentoval, že ochota a schopnost rozhodujících soudců vedla naopak k faktickému zániku Tribunálu jako ochránce lidských práv. Je vcelku pochopitelné, že státy si samy na sebe nerady pletou bič, který by ve veřejných procesech poukazoval na jejich nedostatky. Přesto již jen existence samotných orgánů je krok správným směrem, i za předpokladu, že prozatím jejich fungování není optimální.

5.1 Rozhodovací praxe Africké komise pro lidská práva a práva národů

Komise funguje již více než 25 let a i přes vznik Afrického soudu si na regionální úrovni stále udržuje dominantní postavení. Rozdíl od soudních orgánů je především v širším záběru Komise, neboť konkrétní spory tvoří pouze část její činnosti. K listopadu roku 2013 měla evidovaných 210 rozhodnutých sporů mezi státem a stěžovatelem, přičemž největšímu počtu stížností musela čelit Nigérie, celým 32.¹⁶⁴ Na částečnou obranu této země je třeba uvést, že se jedná o suverénně nejlidnatější stát Afriky.¹⁶⁵ Nejčastějším tématem stížností podávaných Komisi je porušování práva na spravedlivý proces, druhým nejčastějším tématem je zákaz mučení a jiného nelidského zacházení a trojici uzavírá právo na osobní svobodu a ochranu před svévolným zatčením.

Jako největší dosavadní úspěchy Komise jsou prezentovány interpretace práv obsažených v Africké chartě, pokroky na poli ženských práv, rozvíjení spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi a národními institucemi na ochranu lidských práv, podpora práv původních obyvatel, podpora přímého přístupu většího počtu subjektů ke Komisi a progresivní interpretace omezujících doložek.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Data dostupná z: www.achpr.org.

¹⁶⁵ Se 170 milióny obyvatel činí náskok před druhou Etiopií téměř 90 milionů.

¹⁶⁶ Celebrating the African Charter at 30: a guide to the African human rights system / prepared by the Centre for Human Rights, Faculty of Law, University of Pretoria, in collaboration with the African Com

K interpretaci práv slouží jako příklad rozhodnutí ve věci "Serac v. Nigeria" z roku 1996.¹⁶⁷ Komise zde šla odvážně za doslovné znění Charty a vyjádřila podporu doktríně tzv. "nepřímých práv". Vyslovila se pro nutnost ochrany práva na bydlení, které podle jejího názoru vychází z práva na zdraví, práva vlastnického a ochrany rodiny, a dále dovodila právo na jídlo z práva na život a práva na zdraví.

Svou podporu původním obyvatelům Afriky vyjádřila Komise v rozhodnutí známé jako "Endorois v Kenya".¹⁶⁸ Stěžovatelé poukazovali na nevyhovující zacházení ze strany keňské vlády vůči endoroiské menšině, které spočívalo ve vytlačování příslušníků národa z území jejich předků, narušování jejich tradiční obživy - pastevectví - a porušování práva na uplatňování vlastního náboženství a kultury. Komise stěžovatelům vyhověla a doporučila navrácení půdy včetně zaplacení kompenzací na vzniklou újmu. V odůvodnění bylo stanoveno, že si je Komise vědoma stavu, kdy původní obyvatelé jsou ve své vlastní zemi odsouváni na okraj zájmu, a tudíž je nutná ochrana jejich základních práv a svobod.

Jak již bylo popsáno v kapitole druhé, Komise pomocí svého výkladu článku 56 odst. 1 Charty usnadnila podávání stížností tím, že nepožaduje ve stížnosti uvádět jména obětí porušování lidských práv, ale postačí jména autora stížnosti. Což se může jevit jako drobný posun, ovšem Komise tímto krokem usnadnila obětem cestu k účinné ochraně. Pocit strachu z odvety, mohl mnohé od podání stížnosti odradit. Takto se, schování většinou za jménem neziskové organizace, nemusejí obávat perzekuce, což může hrát v celém procesu rozhodující roli.

To, že omezující doložky vzbuzují rozporuplné reakce, je patrné z předchozího výkladu. Komise se ve svém rozhodnutí "Media rights v Nigeria"¹⁶⁹ proti jejich zneužívání jasně postavila. Daný případ byl specifický tím, že nařčený stát nepopíral potlačení práv stěžovatele podezřelého z vlastizrady a vzpoury, zejména práva na ochranu proti svévolnému zatčení a proti mučení a jinému nelidskému zacházení, ale na

mission on Human and People' Rights. Pretoria: Pretoria University Law Press (PULP). ISBN 978-192-0538-033. str. 56-58.

¹⁶⁷ Communication Social and Economic Rights Action Center and Center for Economic and Social Rights v Nigeria: 155/96 . [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z:

http://www.achpr.org/files/sessions/30th/comunications/155.96/achpr30_155_96_eng.pdf.

¹⁶⁸ Communication Centre for Minority Rights Development and Minority Rights Group v Kenya: 276/03. [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z:

http://www.achpr.org/files/sessions/46th/comunications/276.03/achpr46_276_03_eng.pdf.

¹⁶⁹ Communication Media Rights Agenda v Nigeria: 224/98. [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/28th/comunications/224.98/achpr28_224_98_eng.pdf.

svoji obranu uvedl, že se vše odehrálo za trvajících vojenského režimu, který je třeba chápat jako nestandardní a považovat ho za bolestnou odchylku od normálního stavu.¹⁷⁰ Z této situace vycházel argument, že celý proces, ač nesplňoval všechny lidskoprávní standardy, byl veden v zájmu obrany, veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku. Komise takový výklad a ohýbání ustanovení Charty nepřipustila. V odůvodnění najdeme důležité pravidlo: "Komise sympatizuje s vládou Nigérie v této nepříjemné situaci,¹⁷¹ ovšem prohlašuje, že v žádném případě nemůže znamenat oslabení závazků představovaných Chartou, ani ospravedlnit porušení spáchaná předchozím vedením státu".¹⁷²

Největší slabinou Komise je její absence přímých donucovacích mechanismů. Tento jev považuji nicméně na poli mezinárodního práva veřejného za zcela běžný, vzhledem k principu suverenity jednotlivých států. I v případech, kdy Komise konstatuje porušení ustanovení Charty a doporučí státům postup, kterým toto porušení napravit, dostává se celá věc spíše do roviny politických tlaků a vyjednávání, než standardizovaného procesu donucení. Představitelé Komise tak kromě svých rozhodovacích a hodnotících schopností musí ovládat i vyjednávání na mezinárodní úrovni. Jako nástroj pro vyrovnání se s tímto nedostatkem měl sloužit Africký soud, který je předmětem následující podkapitoly.

5.2 Rozhodovací praxe Afrického soudu pro lidská práva a práva národů

Africký soud je stále ještě poměrně nová instituce. Oproti Komisi má mnohem užší pozici, neboť Africkou chartu, která zřídila Komisi, ratifikovaly všechny státy, kdežto Protokol pro založení Afrického soudu pro lidská práva a práva národů dodnes ratifikovalo pouze 26 států.¹⁷³ To samo o sobě vystihuje dosavadní pozici Soudu, kdy je evidentní, že nemá plnou podporu ze strany afrických států. Dalším důkazem může být téměř dvouletá prodleva mezi ustavením soudu a zvolením prvních 11 soudců nezbytných pro zahájení činnosti.¹⁷⁴ Ani vůbec první případ řešený Soudem jeho

¹⁷⁰ „Military regimes are abnormal regimes and a painful aberration“.

¹⁷¹ Nepříjemnou situací je myšlena vláda vojenské junty.

¹⁷² Bod 73, Communication 224/98 : Media Rights Agenda / Nigeria.

¹⁷³ Aktuální stav na www.au.int.

¹⁷⁴ MGIMBA, Lucky M. a Stephen J. WATERS. Jurisprudential Analysis of the African Court on Human and Peoples' Rights: From 2004 to 2010. Op. cit., str. 17.

posílení nepřinesl. V případě "Michelot Yogogombaye v. the Republic of Senegal"¹⁷⁵ rozhodl v roce 2009, nikoliv však o meritu věci. Žalobu zamítl s poukazem na fakt, že Senegal neprovedl potřebnou deklaraci umožňující přímý přístup jednotlivců. Díky separátnímu vodu soudce Fatsaha Ougergouze vyšla na povrch ještě jedna slabina soudu - proč trvalo vyřešit takto banální případ soudu téměř rok. Soud neměl k dispozici seznam států, které deklaraci učinily, a Senegal v komunikaci se Soudem jeho jurisdikci nepopíral.¹⁷⁶ Až po komunikaci s Komisí vyšlo najevo, že v daném případě nelze spor rozhodnout pro nedostatek jurisdikce. Dnes již se podobná situace stát nemůže, i na základě návrhu soudce Ougergouze je dnes aktuální seznam přímo na internetových stránkách Soudu.

Hned další počínání v roce 2011 již bylo o poznání úspěšnější. V souvislosti s vypuknutím povstání v Libyi se Komise obrátila na Soud.¹⁷⁷ Žaloba směřovala proti libyjskému státu kterému bylo vytýkáno krvavé potlačování demonstrací. Jako reakci na to vydal soud předběžná opatření spočívající v zákazu jakýchkoliv akcí, které by mohly směřovat ke ztrátám na životech nebo narušení fyzické integrity osob.

V poslední době je na rozhodování Soudu patrný jistý pokrok. V případě "Tanganyika Law Society v. Tanzania"¹⁷⁸ například shledal, že Tanzanie porušila články 2, 3, 10 a 13 Charty, a Soud přikázal provést všechna opatření k nápravě protiprávního stavu. Trend je nyní bohužel takový, že ačkoliv Soud konečně začíná efektivně fungovat, na případy "doplácí" zejména státy, které učinily vstřícný krok a provedly deklaraci ve smyslu článku 8 Protokolu soudu.

5.3 Rozhodovací praxe soudu ECOWAS

To, jak důležitou roli může hrát subregionální systém, konkrétně Soud pro ECOWAS, dokazuje jeho prozatímní rozhodování a působení. Orgán těží ze svého silného mandátu

¹⁷⁵ Judgement, Application No. 001/2008. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: <http://www.african-court.org/en/images/documents/Court/Cases/Judgment/Judgment%20Application%20001-2008%20Michelot%20Yogongombaye%20v.%20Senegal.pdf>.

¹⁷⁶ Separate opinion of judge FATSAAH OUGERGOUZ. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: www1.umn.edu/humanrts/africa/comcases/1-2008b.pdf.

¹⁷⁷ Judgement, Application No. 0041201. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.worldcourts.com/acthpr/eng/decisions/2011.03.25_ACmHPR_v_Libya.pdf.

¹⁷⁸ Judgment, No. 009/2011[online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: <http://www.african-court.org/en/images/documents/Court/Cases/Judgment/Judgment%20Application%200009-011-2011%20Rev%20Christopher%20Mtikila%20v.%20Tanzania.pdf>.

vztáženého k porušování lidských práv a rozhodl již větší počet sporů, ze kterých jsem jako příklady vybral dvě žaloby Nigerijské neziskové organizace SERAP.

V prvním případě "SERAP v. Nigeria"¹⁷⁹ stěžovatel namítal neschopnost nigerijské vlády a tamního orgánu Komise pro vzdělávání zajistit právo na vzdělání všem nigerijským dětem. Hlavním problémem pak dle názoru stěžovatele nebyla faktická neexistence zdrojů, ale jejich vyvedení pomocí korupčních praktik úředníků fondu, který se měl zajištěním vzdělání zabývat. Soud jasně stanovil, že Nigérie má zodpovědnost zajistit dostatečné zdroje pro zajištění základního vzdělání všech jednotlivců. Rozsudkem tak vyslal signál o vynutitelnosti práva na vzdělání nejen Nigérii, ale všem členským státům ECOWAS. Možný dosah tohoto rozhodnutí mohou demonstrovat slova právního zástupce organizace SERAP: "Nigerijská vláda a také všechny ostatní vlády Afriky by odteď měly dát všechny děti do škol a vzdělat je na náklady státu".¹⁸⁰

Druhý spor "SERAP v. Nigeria"¹⁸¹ směřoval vedle nigerijské vlády i proti největším světovým ropným společnostem jako je Shell Petroleum nebo Exxon Mobil. Hlavními body bylo porušení práva na zdraví, adekvátního životního prostředí, práva na ekonomický a sociální rozvoj lidí žijících v deltě řeky Niger a neschopnost nigerijské vlády účinně vynucovat zákony určené k ochraně přírody a prevenci před znečištěním. Znečištěním delty bylo tedy kromě zjevných zdravotních rizik znemožněno místním lidem věnovat se své dosavadní výdělečné činnosti a zajistit si tak nezbytné životní příjmy.

V obou případech Soud shledal porušení ustanovení Charty a nařídil kroky k odstranění závadného stavu. Zejména v druhém rozhodnutí je potřeba si uvědomit, že proti stěžovateli stály národní i nadnárodní společnosti s obrovským kapitálem a neformálním vlivem na politiku v celém regionu. Přesto Soudu zjevně nechyběla odvaha se proti jejich jednání postavit. Aktivitám ze strany Soudu rovněž nelze upřít snahu o systémové řešení otázek, nikoliv pouze o nápravu porušení práv úzkého okruhu

¹⁷⁹ Judgement N° ECW/CCJ/JUD/07/10 [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SERAP_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

¹⁸⁰ ECOWAS Court to FG: Nigerians have a legal right to education. [online]. [cit. 2013-12-23]. Dostupné z: <http://serap-nigeria.org/ecowas-court-to-fg-nigerians-have-a-legal-right-to-education/>.

¹⁸¹ Judgement N° ECW/CCJ/JUD/18/12. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SERAP_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

jmenovitě určených osob. Svými rozsudky se tak pokusil ovlivnit dění v nigerijské společnosti a zlepšit životní podmínky mnohých lidí.

Ne vždy má ovšem Soud možnost rozhodnout v meritu věci. V dosavadní rozhodující praxi se vyskytují případy,¹⁸² kdy Soud pouze konstatuje, že případ je "ve své podstatě stejný"¹⁸³ jako případ již řešený před vnitrostátním soudem.¹⁸⁴ V takových situacích se žalobce ochrany u Soudu pro ECOWAS nedovolá, což sice na jedné straně nesnižuje autoritu nejvyšších soudů členských států, na straně druhé jsou bohužel sníženy rozhodovací možnosti soudního orgánu, jehož nezávislost je dána již svým mezinárodním charakterem, což se o vnitrostátních soudech říci nedá.

V říjnu roku 2012 se v ghanském městě Accra uskutečnila mezinárodní konference s názvem: "Lidská práva, demokracie a dobrá vláda: úloha soudu pro ECOWAS."¹⁸⁵ Konference byla spolupořádána Rozvojovým programem OSN a účastnilo se jí mnoho právníků, akademiků, členů lidskoprávních organizací, zástupců členských států a dalších zainteresovaných osob.¹⁸⁶ Výstupem konference bylo zejména zhodnocení dosavadní činnosti organizace ECOWAS, potažmo Soudu a podněty pro zlepšení činnosti v oblasti lidských práv. Kromě volání po větší finanční a technické podpoře, se objevily i výzvy k větší spolupráci členských států se Soudem, spočívající zejména v implementaci rozhodnutí a rozsudků Soudu. Také se ozvaly hlasy volající po rozšíření jurisdikce o volební záležitosti členských států a zločiny proti lidskosti. Na druhé straně bylo oceněno přijetí protokolu zaručujícího přímý přístup jednotlivců k Soudu, díky čemuž je považován za nástroj k upevňování demokracie, dobré vlády a dodržování lidských práv.¹⁸⁷

¹⁸² Např. "Sa' Adatu Umar v Nigeria" nebo "Aliyu Tasheku v Nigeria".

¹⁸³ "Essentially the same".

¹⁸⁴ Judgement N° ECW/CCJ/JUD/17/12. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SA_ADATU_UMAR_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

Judgement N° ECW/CCJ/RUL/12/12. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/rulings/2012/ALIYU_TASHEKU_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

¹⁸⁵ "Human rights, democracy and good governance: Role of ECOWAS Court of Justice".

¹⁸⁶ The Accra International Conference calls for strengthened partnerships with the ECOWAS Community Court of Justice for the promotion of democracy, good governance and human rights in the sub-region. [online]. [cit. 2013-12-23]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/index.php?option=com_content&view=article&id=167:accra-conference.

¹⁸⁷ "Tamtéž".

5.4 Rozhodovací praxe tribunálu SADC

Případ "Campbell v Zimbabwe"¹⁸⁸ je nejznámějším ze tří případů, ve kterých Tribunál shledal porušení lidských u členského státu Zimbabwe. Ačkoliv se jedná o událost týkající se subregionální organizace v Africe, dostalo se mu velké mediální pozornosti,¹⁸⁹ což jen podtrhuje jeho význam. Hlavní spor spočíval ve vyvlastňování bílých farmářů uskutečněné prostřednictvím pozemkové reformy. Tato vnitrostátní legislativa byla ale založena na diskriminaci obyvatel pro svoji rasu, jak později dovodil i Tribunál. Diskriminace byla dovozena z ustanovení, která sice svým textem nevystupovala proti bílým vlastníkům půdy, ovšem ve svém důsledku směřovala pouze proti nim. Kromě porušení práv spojených s vyvlastněním konstatoval Tribunál i porušení práva na spravedlivý proces, když byla žalobci odepřena ochrana u zimbabwského soudu. Žalobci byla přiznána také plná náhrada za vyvlastnění. Administrativa prezidenta Roberta Mugabeho ovšem nikdy rozsudek neuznala a žádnou nápravu neprovedla.

Druhý z případů - "Temhani v Zimbabwe"¹⁹⁰ - se také dotýkal práva na spravedlivý proces, nicméně odlišně. Žalobce si půjčil určitou sumu peněz od banky za kterou ručil svými pozemky. Peníze se mu nedařilo splácet, a tak na základě jejich ujednání banka ranč žalobce prodala. Součástí smlouvy bylo ovšem ustanovení, že žalobce v tomto případě nemá právo obracet se na soud se žádostí o přezkum a prodej je zcela v rukou banky. Žalobce však tvrdil, že banka prodala ranč pod cenou, jelikož nezajistila dostatečnou reklamu, která by o prodeji informovala potenciální zájemce. Žalobce se obrátil na ústavní soud, ten však pouze odkázal na předchozí rozhodnutí v podobných případech, kdy tyto klauzule ohledně vyloučení soudní ochrany označil za ústavně konformní. Tribunál SADC, kam se žalobce později obrátil však byl jiného názoru, kdy shledal porušení práva na spravedlivý proces. Toto porušení bylo zapříčiněno odepřením práva žalobce na přezkum dražby před nezávislým soudním orgánem.

¹⁸⁸ Case N° 2/2007. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <https://www.documentcloud.org/documents/217664-campbell-v-zimbabwe-case-no-2-2007-decision.html>.

¹⁸⁹ Dokonce byl o případu natočen dokument "Mugabe and the white african".

¹⁹⁰ Case N° 7/2008. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <http://www.saflii.org/sa/cases/SADCT/2009/3.pdf>.

Posledním z trojice případů je "Gondo and others v Zimbabwe"¹⁹¹. Žalobci byli vnitrostátními soudy označeni za oběti násilí zimbabwských policejních a armádních složek. Byla jim přiznána finanční náhrada, která ovšem nikdy nebyla uhrazena, jelikož se stát Zimbabwe odmítl rozsudky soudů řídit. I zde tedy Tribunál shledal porušení základních lidských práv a nařídil v celé věci zjednat nápravu včetně přepočítání finanční náhrady s ohledem na silnou deflaci tamní měny.

Jak již bylo zmíněno v třetí kapitole, byla činnost Tribunálu pozastavena a následně byl oslaben jeho mandát, když z něj byla vyjmuta lidskoprávní agenda, proto nová průlomová rozhodnutí v nejbližší nelze dobře očekávat.

¹⁹¹ Case N° 5/2008. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <http://www.cfuzim.org/images/sadctribunalgondovszim.pdf>.

Závěr

Před Afrikou stál a nadále stojí nelehký úkol, vytvořit opravdu fungující systém (nebo soustavu systémů), který by zaručil opravdu účinnou ochranu práv nejen jednotlivcům, ale také vymezeným skupinám obyvatel. Pokud bylo cílem přiblížit se vyspělejším částem světa, zcela jistě byl tento záměr splněn. Podařilo se ustavit fungující panafrickou integraci - Africkou unii, přijmout stěžejní dokument - Africkou chartu a ustavit soudní a kvazisoudní orgány. Ačkoliv mohu mít k fungování jednotlivých institucí větší či menší výhrady, lze v konkrétních situacích najít rozhodnutí mající stěžejní význam pro ochranu lidských práv.

Celá regionální úroveň se s výjimkou Afrického soudu pro lidská práva a práva národů jeví jako funkční celek, přičemž v posledním vývoji spatřuji naději na zlepšení situace právě i u regionálního soudního orgánu. Za předpokladu, že bude opravdu posílena pozice Soudu a současně se rapidního zvýší počet deklarací zaručujících přístup jednotlivce k tomuto orgánu, bude možno celý systém zařadit po bok ostatních regionálních systémů. Z pohledu mezinárodního práva byl tedy odveden velký kus práce, chybí již jen politická vůle, která by vše posunula o krok dále.

Na subregionální úrovni mne překvapily zejména výsledky organizace ECOWAS. Tato oblast, ve které se i na africké poměry vyskytují velmi chudé státy, bych rozhodně před dokončením své práce na průkopníka mezinárodněprávních konstrukcí na ochranu lidských práv nepředpokládal. Výsledky Soudu ECOWAS, které byly podpořeny dalším posílením jeho mandátu ze strany členských států považuji za jasný signál. Na druhé straně se organizace SADC namísto podpory svého soudního orgánu vydala cestou jeho postupného omezování, což mělo za následkem úplné vytěsnění ochrany lidských práv z jeho rozhodování.

Tato práce se zabývala pouze podobou jednotlivých systémů s rozborem vybraných kauz, tudíž skutečné dopady ustanovení obsažených v mezinárodních dokumentech a rozhodnutí soudních orgánů lze pouze odhadovat. Pouze ve čtvrté kapitole jsem se pokusil o definování konkrétních překážek afrického prostředí, které mohou stát v cestě zlepšení ochrany lidských práv. Reálný stav lidských práv v Africe nebyl tedy předmětem zkoumání, ale při studování všech dokumentů se mi nepodařilo oprostít od úvah, zda dokumenty, které považuji za stěžejní, jsou opravdu pro lidská

práva jednotlivých Afričanů tak stěžejní. Často jsem si představoval, že většina Afričanů nejspíš nemá ani ponětí o svých právech, a pokud ano, zda také ví, jak se svého práva dovolat. Z našeho prostředí téměř 100% gramotnosti, snadno dostupné právní pomoci a informovanosti o existenci Evropského soudu pro lidská práva, zejména díky televizním kauzám, se celá věc těžko posuzuje. Předmětem dalšího zkoumání by se ovšem mohl stát popis vývoje lidskoprávní agendy v jednotlivých státech Afriky, kde by mohl být vysledován vliv mezinárodněprávních dokumentů a aktivity regionálních a subregionálních orgánů. Tato cesta shora směřující k větší vzdělanosti, informovanosti, garance fungujících vnitrostátních institucí a dostupné právní pomoci totiž dle mého názoru musí jít ruku v ruce s děním na poli mezinárodního práva veřejného, aby bylo možno celý systém označit za opravdu funkční.

Seznam zkratek

OSN – Organizace spojených národů

NEPAD – New Partnership for African Development

ECOWAS – Economic Community of West African States

COMESA – Common Market of East and Southern Africa

ECCAS – Economic Community of Central African States

SADC – Southern African Development Community

IGAD – Intergovernmental Authority for Development

AMU – Arab Magreb Union

CEN-SAD – Economic Community of Sahelo-Saharan States

EAC – East African Community

ICGLR – International Conference on the Great Lakes Region

FDLR – Democratic Forces for the Liberation of Rwanda

SERAP – Socio-Economic Rights and Accountability Project

Použitá literatura

Monografie:

NMEHIELLE, Vincent Obisienunwo Orlu. The African human rights system: its laws, practice, and institutions. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, c2001, xxx, 443 p. ISBN 90-411-1731-8.

JOHNSTON, By Harry H. A history of the colonization of Africa by alien races. Abridged ed. United Kingdom: Cambridge University Press, 1990, xxi, 357 p. General history of Africa (Abridged ed.), 7. ISBN 978-052-1231-282.

OGOT, Bethwell A. Africa from the sixteenth to the eighteenth century. Abridged ed. Paris: UNESCO, 1992, xxxi, 1045 p. General history of Africa (Abridged ed.), 7. ISBN 92-310-1711-X.

BOAHEN, A. Africa under colonial domination, 1880-1935. Abridged ed. Paris: UNESCO, 1990, xxi, 357 p. General history of Africa (Abridged ed.), 7. ISBN 92-310-2499-X.

NZONGOLA-NTALAJA, Georges. The Congo from Leopold to Kabila: a people's history. 2nd rev. and enl. ed. New York: Distributed in the USA exclusively by Palgrave, 2002, xiii, 304 p. ISBN 18-427-7053-5.

REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost: a people's history. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 331 s. ISBN 978-802-4730-790.

MAZRUI, Ali A. editor. The Cambridge history of Africa. 1st publ. Editor Desmond J Clark, Roland Anthony Oliver, G Sanderson, A Roberts, J Fage, Richard Gray, John Flint, Michael Crowder. Cambridge: Cambridge University Press, 1975-, 8 sv. ISBN 0-521-22409-88.

MAZRUI, Ali A. editor. Africa since 1935. 1st publ. Editor Desmond J Clark, Roland Anthony Oliver, G Sanderson, A Roberts, J Fage, Richard Gray, John Flint, Michael Crowder. Paris: UNESCO, 1993, 8 sv. ISBN 92-310-2758-1.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. Mezinárodní právo veřejné. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xli, 840 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1797-289.

GRÜNFELD, Fred a Anke HUIJBOOM. The failure to prevent genocide in Rwanda: the role of bystanders. Boston: Martinus Nijhoff, c2007, xxix, 299 p. ISBN 90-041-5781-6.

CLARK, Nancy L a William H WORGGER. South Africa: the rise and fall of apartheid. New York: Pearson Longman, 2004, xviii, 180 p. ISBN 05-824-1437-7.

CHRISTOPHER, A a William H WORGGER. The atlas of apartheid: the rise and fall of apartheid. Johannesburg, South Africa: Witwatersrand University Press, c1994, 1 atlas (xi, 212 p.). ISBN 18-681-4237-X.

LEVERT, Suzanne. Sierra Leone. 1st ed. New York: Marshall Cavendish Benchmark, c2007, p. cm. ISBN 07-614-2334-6.

VILJOEN, Frans. International human rights law in Africa. 2nd ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012, xxxvii, 622 p. ISBN 978-019-9645-589.

MGIMBA, Lucky M. a Stephen J. WATERS. Jurisprudential Analysis of the African Court on Human and Peoples' Rights: From 2004 to 2010. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.

RWOMIRE, Apollo. African women and children: crisis and response. Westport, Conn.: Praeger, 2001, xxiii, 267 p. ISBN 02-759-6218-0.

MOMOH, Ed. by Comfort. Female genital mutilation. Repr. Abingdon: Radcliffe, 2005. ISBN 18-577-5693-2.

Judikatura:

Judgement: Prosecutor v Charles Ghankay Taylor. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=k%2b03KREEPCQ%3d&tabid=107>.

Judgement, Application No. 001/2008. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: <http://www.african-court.org/en/images/documents/Court/Cases/Judgment/Judgment%20Application%2001-2008%20%20Michelot%20Yogongombaye%20v.%20Senegal.pdf>.

Judgement, Application No. 0041201. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.worldcourts.com/acthpr/eng/decisions/2011.03.25_ACmHPR_v_Libya.pdf.

Judgment, No. 009/2011[online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: <http://www.african-court.org/en/images/documents/Court/Cases/Judgment/Judgment%20Application%2009-011-2011%20Rev%20Christopher%20Mtikila%20v.%20Tanzania.pdf>.

Judgement N° ECW/CCJ/JUD/07/10 [online].[cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SERAP_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

Judgement N° ECW/CCJ/JUD/18/12. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SERAP_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

Judgement N° ECW/CCJ/JUD/17/12. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/judgements/2012/SA_ADAT_U_UMAR_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

Judgement N° ECW/CCJ/RUL/12/12. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/pdf_files/decisions/rulings/2012/ALIYU_TASHEKU_V_FEDERAL_REPUBLIC_OF_NIGERIA.pdf.

Case N° 2/2007. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <https://www.documentcloud.org/documents/217664-campbell-v-zimbabwe-case-no-2-2007-decision.html>.

Case N° 7/2008. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <http://www.saflii.org/sa/cases/SADCT/2009/3.pdf>.

Case N° 5/2008. [online]. [cit. 2013-12-22]. Dostupné z: <http://www.cfuzim.org/images/sadctribunalgondovszim.pdf>.

Rozhodnutí Africké Komise:

Communication Malawi Africa Association: 54/91. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/27th/comunications/54.91-61.91-96.93-98.93-164.97_196.97-210.98/achpr27_54.91_61.91_96.93_98.93_164.97_196.97_210.98_eng.pdf.

Communication Ilesanmi v Nigeria: 268/03. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/37th/comunications/268.03/achpr37_268_03_eng.pdf.

Communication Majuru v Zimbabwe: 308/05. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/44th/comunications/308.05/achpr44_308_05_eng.pdf.

Communication Sudan Human Rights Organisation and the Centre on Housing Rights and Evictions v Sudan: 279/03-296/05. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/45th/comunications/279.03-296.05/achpr45_279.03_296.05_eng.pdf.

Communication Katangese Peoples' Congress v Zair: 75/92 . [online]. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/16th/comunications/75.92/achpr16_75_92_eng.pdf.

Communication Social and Economic Rights Action Center and Center for Economic and Social Rights v Nigeria: 155/96 . [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/30th/comunications/155.96/achpr30_155_96_eng.pdf.

Communication Centre for Minority Rights Development and Minority Rights Group v Kenya: 276/03. [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/46th/comunications/276.03/achpr46_276_03_eng.pdf.

Communication Media Rights Agenda v Nigeria: 224/98. [online]. [cit. 2013-11-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/sessions/28th/comunications/224.98/achpr28_224_98_eng.pdf.

Ostatní dokumenty:

Všeobecná deklarace lidských práv. [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Charta OSN. Dostupné na: <http://www.un.org/en/documents/charter/>.

Security council resolution: 872 (1993). [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/872\(1993\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/872(1993)).

Independent inquiry: report. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/395/47/IMG/N9939547.pdf?OpenElement>.

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf>.

Security council resolution: 955 (1994). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955\(1994\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/955(1994))

General assembly resolution: 395 (1950). [online]. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/395\(V\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/395(V)&Lang=E&Area=RESOLUTION).

General assembly resolution: 2202 A (1966). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2202\(XXI\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2202(XXI)&Lang=E&Area=RESOLUTION).

Security council resolution: 134 (1960). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134\(1960\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/134(1960)).

Security council resolution: 181 (1963). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181\(1963\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/181(1963)).

Security council resolution: 418 (1977). [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418\(1977\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/418(1977)).

Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-apartheid.pdf>.

Úmluva o právech dítěte. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

Opční protokol o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/zakony/45_2003.pdf.

Agreement: On the establishment of Special court for Sierra Leone. [online]. [cit. 2013-03-09]. Dostupné z: <http://www.sc-sl.org/LinkClick.aspx?fileticket=CLk1rMQtCHg%3d&tabid=176>.

OAU Charter. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://www1.umn.edu/humanrts/africa/OAU_Charter_1993.html.

AU constitutive act. [online]. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z: http://www.au.int/en/sites/default/files/ConstitutiveAct_EN.pdf.

Dec.127 (VII) [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.africa-union.org>.

Decision on the situation of refugees, returnees and displaced persons: DOC.EX.CL/214(VIII). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

Decision: Assembly/AU/dec.11 (II). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

Decision: Assembly/AU/dec.229 (XII). [online]. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.

Protocol: on establishing the peace and security council. [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: http://www.au.int/en/sites/default/files/Protocol_peace_and_security.pdf.

Decision on the situation in Côte D'Ivoire: PSC/AHG/Comm.(X). [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://www.peaceau.org/uploads/communique-10th.pdf>.

African charter on human and peoples rights. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf.

African Commission: Rules of procedure. [online]. [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.achpr.org/files/instruments/rules-of-procedure-2010/rules_of_procedure_2010_en.pdf.

Decision on the moratorium on the recognition of regional economic communities: DOC.EX.CL/278(IX). [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: <http://www.au.int/en>.
Treaty establishing the East African Community. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.eac.int.

Treaty of the Southern African Development Community. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.afrimap.org.

Treaty of ECOWAS. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.ecowas.int.
Protocol on the community court of justice A/P.1/7/91. [online]. [cit. 2013-11-14]. Dostupné z: www.courtecowas.org.

Supplementary protocol A/SP.1/01/05. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: www.courtecowas.org.

Protocol on the Tribunal and Rules. [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: www.sadc.int.

Protocol on the Protection and Assistance to Internally Displaced Persons. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: www.internal-displacement.org.

SADC Protocol on Gender and Development. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: www.sadc.int.

Law N° 18/2008 of 23/07/2008 Relating to the Punishment of the Crime of Genocide Ideology [Rwanda], N° 18/2008, 23 July 2008, dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4acc9a4e2.html> [cit. 2013-11-19].

American declaration of rights and duties of man. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic2.american%20Declaration.htm>.

Resolution 64/292 The human right to water and sanitation . [online]. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: www.un.org.

Separate opinion of judge FATSAH OUGUERGOUZ. [online]. [cit. 2013-11-22]. Dostupné z: www1.umn.edu/humanrts/africa/comcases/1-2008b.pdf.

Odborné články:

Mutua, Makau. The African human rights system: a critical evaluation. No. HDOCPA-2000-15. Human Development Report Office (HDRO), United Nations Development Programme (UNDP), 2000.

FAIX, Martin. Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacce: Poliferation of Human Rights Protection Mechanism on the African Continent - Development and Implications. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-54-5.

Celebrating the African Charter at 30: a guide to the African human rights system / prepared by the Centre for Human Rights, Faculty of Law, University of Pretoria, in collaboration with the African Commission on Human and People' Rights. Pretoria: Pretoria University Law Press (PULP). ISBN 978-192-0538-033.

Příspěvky na webu:

UN against apartheid. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/events/mandeladay/apartheid.shtml>.

Walking the Talk: Gender equality in the African Union [online]. [cit. 2013-03-18].
Dostupné z:

http://www.au.int/en/sites/default/files/NEWS_EN_OCTOBER_2010_WGD_WALKING_THE_TALK_II_GENDER_EQUALITY_IN_THE_AFRICAN_UNION.pdf.

Republic of Burundi Sued over Arrest and Detention of Citizen. In: [online]. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z:

http://www.eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=1403:republic-of-burundi-sued-over-arrest-and-detention-of-citizen-&catid=146:press-releases&Itemid=194.

Selfish JZ allowed Mugabe to kill SADC Tribunal. In: FABRICIUS, Peter. [online]. [cit. 2013-11-17]. Dostupné z: <http://www.iol.co.za/news/africa/selfish-jz-allowed-mugabe-to-kill-sadc-tribunal-1.1479714#.UojDosS9Tts>.

Vice guide to Congo. [online]. [cit. 2013-11-18]. Dostupné z: www.vice.com/vice-news/the-vice-guide-to-congo-full-length.

The limits of free speech in Rwanda. In: KINZER, Stephen. [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z:

<http://www.theguardian.com/commentisfree/libertycentral/2010/mar/02/rwanda-free-speech-genocide>.

Amnesty International, Safer to Stay Silent: The Chilling Effect of Rwanda's Laws on 'Genocide Ideology' and 'Sectarianism', 31 August 2010, AFR 47/005/2010, [online]. [cit. 2013-11-19]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4c7c90552.html>.

The Accra International Conference calls for strengthened partnerships with the ECOWAS Community Court of Justice for the promotion of democracy, good governance and human rights in the sub-region. [online]. [cit. 2013-12-23]. Dostupné z: http://www.courtecowas.org/site2012/index.php?option=com_content&view=article&id=167:accra-conference.

Webové stránky:

<http://www.icc-cpi.int>

<http://www1.chr.up.ac.za/index.php>

<http://www.au.int>

<http://www.african-court.org>

<http://data.worldbank.org>

<http://www.unaids.org>

<http://www.who.int>

<http://www.achpr.org>

Bakalářská práce:

Občanská válka v Sierra Leone [online]. Blansko, 2007 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/144424/fss_b/bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií.

Název v anglickém jazyce

The regional and subregional protection of the human rights in Africa

Resumé

This diploma thesis describes the African human rights system on both regional and subregional level and tries to evaluate its effectiveness. An important part of this work is dedicated to judicial and quasijudicial decisions made by respective bodies. The thesis is organised into five main sections.

The first section considers the history of the African continent and its human rights challenges which I believe have influenced the present human rights system. The main focus was brought to the colonial era and the post colonial struggle for independence.

The next section describes the regional system, the aim of which is the protection and promotion human rights across the whole continent. This system is composed of the African Union, the African charter on human and peoples' rights, the African commission on human and peoples' rights and the African court on human and peoples' rights. The operation of these instruments is explained, and the sphere in which these bodies operate in order to influence the promotion and protection of human rights is described.

The following section presents a consideration of similar aspects as the previous, but at the subregional level. At this level, it proved difficult to choose relevant international organizations and to define their relevancy to the topic at hand. I have chosen to focus on the East African Community, the Southern African Development Community and the Economic Community of West African States.

The penultimate section of the thesis deals with the current challenges of the existing system and obstacles encountered that prevent its optimal functioning. It also brings attention to the specific problems experienced in the African environment which relate directly to the protection of human rights.

The last section offers an analysis of the existing decisions made by the most important international judicial and quasi-judicial bodies in Africa. The influence of the

Human Rights bodies previously discussed on the best known cases in the area are presented. The major weaknesses of current and previous practice highlighted.

Suggestions are offered for continued and further improvement of the protection of the fundamental rights of the African People.

Tato diplomová práce popisuje africký lidskoprávní systém na regionální i subregionální úrovni a snaží se o zhodnocení jeho efektivity. Důležitá část této práce je věnována soudním a kvazisoudním rozhodnutím, které byly učiněny příslušnými orgány. Diplomová práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol.

První kapitola je zaměřena na historii afrického kontinentu. Popisuje události související s ochranou lidských práv, které dle mého názoru ovlivnily současný lidskoprávní systém. Hlavní důraz byl kladen na éru kolonialismu a postkoloniální přechod k nezávislosti.

Následující kapitola popisuje regionální systém, jehož cílem je ochrana a podpora lidských práv na celém kontinentu. Tento systém je tvořen Africkou unií, Africkou chartou lidských práv a práv národů, Africkou komisí pro lidská práva a práva národů a Africkým soudem pro lidská práva a práva národů. Fungování těchto nástrojů je v rámci kapitoly vysvětleno a zároveň je popsána oblast jejich činnosti, která má vliv na podporu a ochranu lidských práv.

V další kapitole jsou obsaženy informace podobného zaměření jako v kapitole předcházející, ovšem na subregionální úrovni. V jejím rámci bylo složitým úkolem vybrat relevantní mezinárodní organizace a definovat jejich relevanci k tématu práce. Zvolil jsem zaměření na Východoafrické společenství (EAC), Jihoafrické rozvojové společenství (SADC) a Ekonomické společenství západoafrických států (ECOWAS).

Předposlední kapitola pojmenovává výzvy, před kterými stojí současný systém, a zároveň překážky, které brání jeho optimálnímu fungování. Součástí jsou také konkrétní problémy, se kterými se setkáváme v africkém prostředí, a které souvisí přímo s problematikou ochrany lidských práv.

Závěrečná kapitola je analýzou rozhodnutí učiněných nejdůležitějšími mezinárodními soudními a kvazisoudními orgány v Africe. Na popisu nejznámějších případů je prezentován význam příslušných lidskoprávních orgánů. Zdůrazněny jsou hlavní slabiny současné a předchozí rozhodovací praxe.

Pro budoucí možné zlepšení ochrany základních práv lidí v Africe jsou navrženy příslušné kroky.

Klíčová slova/Key words

Lidská práva v Africe; Ochrana a podpora lidských práv,
Human rights in Africa; Protection and promotion of human rights,